

HUMANIST

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND – mei/juni 1991 – NUMMER 4/5

Het is moeilijk
om in je eentje
beter te zijn dan
een hele traditie

Trudy van Asperen
over individualisering
en het moderne leven

HUMANIST

UITGAVE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

46-STE JAARGANG
MEI 1991
NUMMER 5

Redactie-adres
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145
Kantooradres: Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht
faxnr.: 030-367104

Redactie
Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk
Brouwer Offset BV Utrecht

Redaktiekommissie:
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermens

Abonnement
Een jaarabonnement kost f 30,-.
Bel 030 - 318145 (toestel 28)
Leden van het Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis. Zie achterin
dit blad

Advertentietarieven
De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht.
Op aanvraag verkrijgbaar

Foto-omslag: Chris Pennarts

HET VOLGENDE NUMMER
VERSCHIJNT BEGIN JULI. KOPIJ
DAARVOOR MOET UITERLIJK
12 JUNI IN HET BEZIT VAN DE
REDAKTIE ZIJN.

In dit nummer

4 MEI DODENHERDENKING

"Constaterend dat de wereld een puinhoop is, kunnen we ons hullen in pessimisme en cynisme en ons afzijdig houden. Maar het gaat dan wel om een keuze." Dit zei Heleen Viehoff twee jaar geleden ter gelegenheid van de Dodenherdenking in Muiderberg. Woorden die nog niets aan kracht hebben verloren. op pagina 3

HET MOEILIJKE MODERNE LEVEN

Mensen leren niet meer om samen te werken of samen te leven met mensen die ze niet hebben gekozen, die ze misschien niet eens aardig vinden. Toch moet dat, want er zijn weinig onbewoonde eilanden tegenwoordig. Je kunt niet steeds weer blijven wegllopen. Aan het woord is Trudy van Asperen, hoogleraar ethiek en haar geschiedenis. Ingeborg van Teeseling interviewde haar over het individualisme in onze samenleving. vanaf pagina 6

DE ENE CULTUUR IS DE ANDERE NIET

Mensen gaan vooral uit van wat zijzelf logisch en natuurlijk vinden en verwachten dat ieder ander mens ter wereld dat ook wel zo zal vinden. Niets is vaak minder waar, dat maakt

David Pinto in zijn boek 'Interculturele Communicatie' wel duidelijk. Mieke Julien las het boek kritisch en heeft nog enige aanvullende suggesties op pagina 12

LEDEN KOMEN EN LEDEN GAAN

Vorig jaar vond er een onderzoek plaats onder de leden van het HV. Waarom komen ze, waarom blijven ze, waarom gaan ze? Ingrid Cramer kan nu antwoorden geven op deze vragen op pagina 18

Brieven pagina 11
Radio- en televisiegegevens pagina 24
Het HV-Gebeuren pagina 26

STIL STAAN OP 4 MEI

4 mei, 8 uur 's avonds. En weer herdenken we. Staan we stil bij al diegenen die – bij de inval van de Duitsers, in het verzet, in de legers van de geallieerden, op zee – gevochten hebben voor onze vrijheid, ten koste van hun leven.

We herdenken al 46 jaar en de cliché's liggen op de loer. Maar voor wie de bezetting bewust heeft meegemaakt en voor vele, vele jongeren die het alleen van horen-zeggen hebben, kan de intense dankbaarheid voor die zwaar bevochten vrijheid nooit een uitgesleten cliché worden.

We staan stil bij al diegenen die in die jaren „gewoon” het fatsoen hadden om „nee” te zeggen tegen de bezetter, om „nee” te zeggen tegen het verraad, om „halt!” te roepen, toen – beetje bij beetje – de grenzen van integriteit werden overschreden. Door dat duidelijke „nee” hebben zij geprobeerd te voorkómen dat de normen van een onmenselijk regime langzaam en soms vrijwel ongemerkt doordrongen in ons waardenpatroon.

Zesenvestig jaar na de bevrijding proberen we weer stil te staan bij de ondraaglijke pijn, de onvoorstelbare wanhoop en het onvoorstelbare verdriet. Van hen die omkwamen, vermoord werden en van hen die achterbleven. Woorden schieten altijd

tekort als het om het onvoorstelbare gaat. Dat was ook de zeer bittere ervaring van tallozen die uit de oorlog en de kampen terugkwamen: hun ervaringen waren onvertelbaar en ze bleven alleen met de verschrikkingen die ze overleefd hadden. Dan bouwt het hart een muur om wat niet verteld of begrepen kan worden. Maar pijn noch wanhoop laten zich onderdrukken: ze duiken op in nachtmerries, in emoties, in tomeloze werkdrijf. Vaak onzichtbaar en onbegrepen, hebben ze hun onmiskenbare invloed op de omgeving. Het tweede (en vaak al derde) generatieprobleem wordt herkenbaar.

Zesenvestig jaar lang vragen we ons in verbijstering en radeloosheid af hoe dit alles heeft kunnen gebeuren. De schokkende uitspraak „Wir haben es nicht gewusst”, door de jaren heen in alle toonaarden herhaald, is voor ons onaanvaardbaar. Maar hoeveel hebben we zelf willen weten? Zij, die maanden na de bevrijding van ons land geschokt en ontredderd uit de jappenkampen terugkwamen, vonden niet of nauwelijks gehoor voor hún verhaal. Hoeveel aandacht hebben wij gehad voor de niet-Nederlandse bevolking buiten diezelfde kampen, die zeker zoveel heeft geleden?

Tientallen jaren moesten er voorbij gaan voor er monumenten kwamen voor

zigeuners, voor homo's, vermoord net als de joden, omdat ze niet mochten zijn die ze waren.

Fascisme en racisme hebben de oorlog overleefd. Nog steeds en steeds meer zijn er groeperingen die de ene mens meer waard vinden en dus meer rechten willen toekennen dan de andere. Overal waar leiderschap verheerlijkt wordt, waar de eigen verantwoordelijkheid van mensen wordt ontkend en waar één waarheid als onomstotelijk en voor iedereen geldend wordt gepropageerd, dreigen de mensenrechten te verstikken. „Wij hebben de waarheid en wie niet denkt als wij moet vernietigd worden” zijn geluiden waarvoor we niet onverschillig mogen blijven, want zo is het altijd begonnen.

Dagelijks storten de media een stroom van beelden uit de hele wereld over ons uit, waaraan we kunnen zien waartoe de mens op zijn slechtst in staat is. Constatierend dat de wereld een puinhoop is, kunnen we ons hullen in pessimisme en cynisme en ons afzijdig houden.

Maar het gaat dan wel om een keuze. Want we kunnen er voor kiezen om ons, net als die anderen 46 jaar geleden, in te zetten en op te komen voor een menswaardige samenleving waarin vrijheid van meningsuiting, ▶

FOTO: HOLLANDS HOOGTE/NELIS TUTKEY

verdraagzaamheid en respect voor wie anders is vanzelfsprekende waarden zijn.

Heleen Viehoff

Dit is de tekst van de rede die Heleen Viehoff in 1989 hield ter gelegenheid van de Dodenherdenking op 4 mei in Muiderberg.

Omdat de Humanist in 1990 pas na 4 mei verscheen zou het niet gepast zijn geweest om deze herdenkingsrede daarin te publiceren. Maar de inhoud heeft ook na twee jaar nog niets van zijn kracht verloren. Genoeg reden voor de redactie om de waardevolle woorden die Heleen Viehoff twee jaar geleden uitsprak te publiceren in dit meinum-mer van de Humanist. De redactie heeft de jaartallen aangepast.

Heleen Viehoff was jarenlang hoofd van de sector ziekenhuizen op het bureau van de dienst Geestelijke Verzorging Zieken-, Verpleeg- en Bejaardenhuizen (ZVB) van het Humanistisch Verbond. Zij verrichtte in deze sector baanbrekend werk en was ook als persoon voor veel mensen zeer inspirerend. Heleen Viehoff overleed op 5 augustus 1990. Wij missen haar zeer. (HvH)

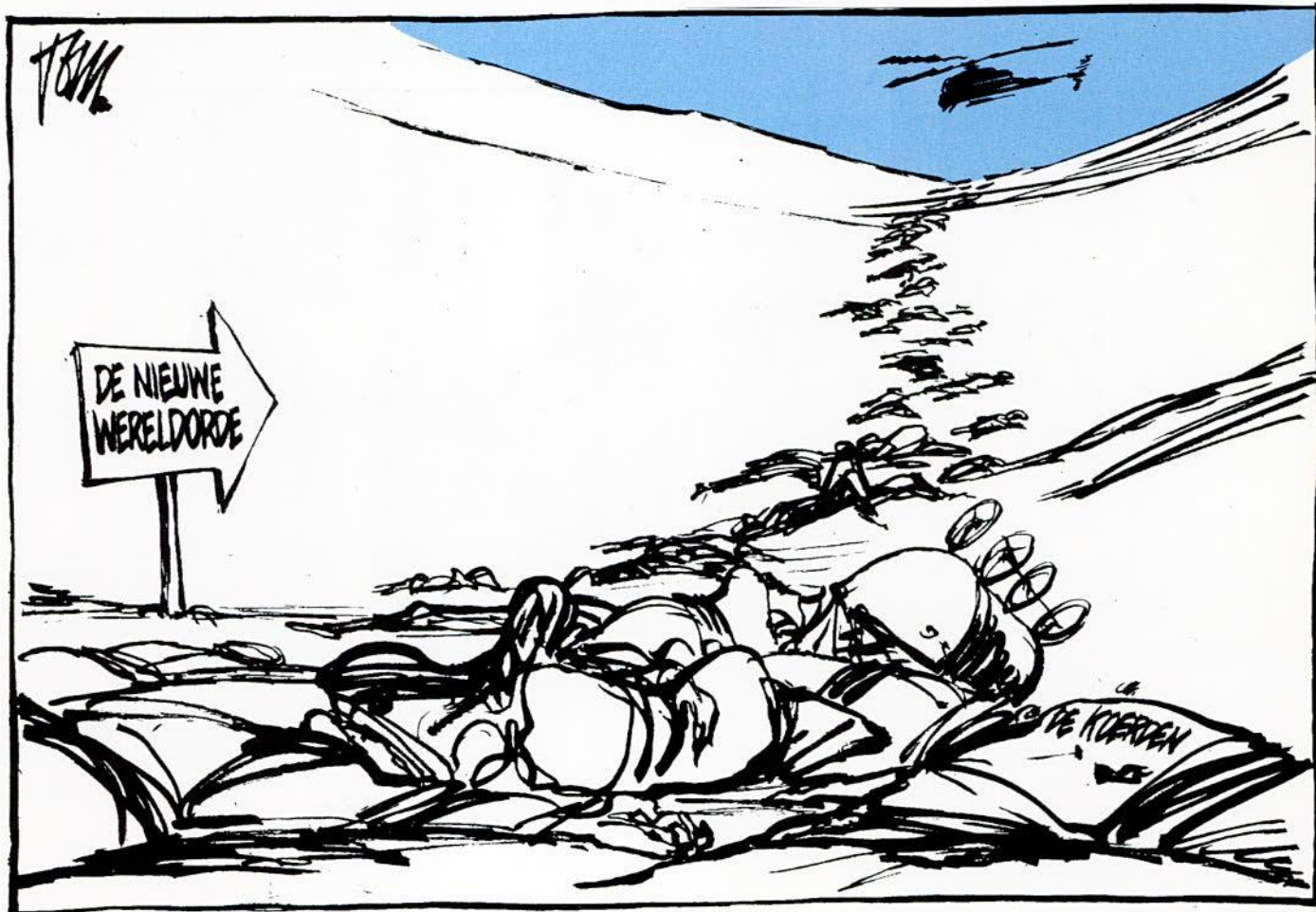
Rapport over toekomst HV nog gratis verkrijgbaar

Op 25 en 26 mei wordt in Ouweland Congrescentrum te Rhenen het HV-congres gehouden. Langzamerhand wordt het iedereen wel duidelijk dat dan belangrijke knopen moeten worden doorgehakt. De besturen van de afdelingen, alle Verbondsraadsleden en andere betrokkenen hebben het rapport 'Koersbepaling Humanistisch Verbond' inmiddels ontvangen. En ook de ingediende congresvoorstellen (waaronder een nieuwe versie van het Humanistisch Manifest) zijn inmiddels rondgestuurd. Deze stukken zullen de komende maanden op ve-

le regionale bijeenkomsten en ledenvergaderingen worden besproken. Bent u lid van het HV en geïnteresseerd in het rapport of in de voorstellen, dan kunt u deze aanvragen bij het Landelijk Humanistisch Centrum, tel.nr. 030-318145. U kunt ook een kaartje sturen naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht t.a.v. het directie-secretariaat. U krijgt het materiaal dan zondere kosten toegestuurd.

Wilt u wel vermelden of u het rapport wenst te ontvangen, de congresvoorstellen, of beide stukken.

Dit is het mei/juni-nummer van de Humanist. Het volgende nummer verschijnt begin juli.

Uitbreiding van aantal humanistische geestelijke verzorgers, maar 'niet genoeg' zegt HV

Maar liefst twaalf jaar is er over getwist voordat staatssecretaris van Defensie Van Voorst tot Voorst onlangs besloot om het aantal humanistische geestelijke raadslieden in de krijgsmacht definitief uit te breiden van 25 naar 36 (In 1987 konden al voorlopig in totaal 31 humanistische raadslieden hun werk doen). Deze uitbreiding is echter te mager om voldoende tegemoet te komen aan de vraag die er onder militairen is naar humanistische geestelijke zorg. Want als enkel de voorkeur van de militairen zelf zou worden gevolgd als maatstaf voor de verdeling van het totaal aantal geestelijke verzorgers in de krijgsmacht, zou een uitbreiding met minstens 48 humanistische raadslieden redelijk zijn. Zo'n 22 % van de militairen geeft de voorkeur aan 'de humanist' boven aalmoezenier of pastor. Dat cijfer komt ook overeen met andere onderzoeken waaruit blijkt dat ruim 20 % van de Nederlanders zich verwant voelt met het humanisme. In totaal zijn er 242 formaties te verdelen tussen protestanten, katholieken en humanisten.

Het Humanistisch Verbond is van mening dat enkel de behoefte van de militairen uitgangspunt moet zijn bij de verdeling van het aantal raadslieden. En dat niet ook nog de omvang van de instelling die de zorg aanbiedt, mee moet tellen. Dat is wel gebeurd en pakt ongunstig uit voor het HV met z'n relatief laag ledental. Het HV stelt dat humanisten zich op grond van levensbeschouwing moeilijk laten organiseren en zich daarom vaak niet willen binden aan een organisatie. Verder zijn buitenkerkelijken per definitie al ongeorganiseerd. Wat dat betreft is het HV ook niet te vergelijken met de kerken.

Het HV is dus wel blij met de nu toegezegde uitbreiding maar vindt deze niet groot genoeg. Verwacht wordt dat de werklast van de humanistische geestelijke verzorgers onverenigbaar groot zal blijven. (HvH)

Oratie dr. Herman Coenen

Op woensdag 8 mei zal dr. Herman Coenen zijn ambt van gewoon hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek in het openbaar aanvaarden met het uitspreken van een rede getiteld 'Lof der lichtzinnigheid'. De plechtigheid begint om 14.30 uur (precies!) in de Blauwe Zaal in de Stadsschouwburg van Utrecht op het Lucas Bolwerk 24. Aanluitend is er een receptie.

Weekend voor een Socratisch gesprek

Socrates' manier van onderwijzen is beroemd in de filosofie. Hij probeerde iemand tot inzicht te voeren door middel van een gesprek: door vragen te stellen, voorbeelden te laten verzinnen, ervaringen samen te analyseren, etc. Zijn uitgangspunt was dat je een inzicht niet verwerft door het meegedeeld of voorgeschoteld te krijgen, maar alleen door het zelf uit te zoeken, door zelf het nodige denkwerk te verrichten. Op dit uitgangspunt is een methode van filosofie-onderricht gebaseerd die bekend staat onder de naam 'socratisch gesprek'. Onder leiding van vier

deskundigen zullen in het weekend van 18 t/m 20 mei op de Internationale School voor Wijsbegeerte te Leusden vier groepen zo'n socratisch gesprek voeren. Per groep wordt één van de volgende onderwerpen behandeld: Hoe weet ik wat mijn werkelijke belang is? Gaat de tijd altijd even snel? Kun je naar geluk streven? Kun je elkaar begrijpen? De all-in pensiekosten zijn f 145,-, de cursuskosten: f120,-

Aanmelding en verdere informatie: Postbus 216, 3800 AE Amersfoort, tel.nr.: 033-650700

Universiteit organiseert symposium over islam en humanisme

FOTO: HOLLANDS HOOGTE/HANNES WALRAFEN

De islam is in de ogen van de westerse wereld nogal in een negatief daglicht komen te staan. Dat heeft verscheidene oorzaken: De zich al zo lang voortslepende Palestijnse kwestie, de onverkwikkelijke Ruschdie-affaire en natuurlijk de Golfoorlog. Dit staat een open communicatie tussen de verschillende culturen in de weg, terwijl dat juist een voorwaarde is voor een democratisch, rechtvaardig en constructief samenleven. Reden genoeg voor de Universiteit voor Humanistiek om de islam op een positieve manier te benaderen. Uiteraard zonder ook maar de bestaande tegenstellingen te willen verdoezelen. De nadruk van het symposium op 3 juni ligt op de voor andersdenkenden herkenbare en navoelbare elementen van de islam. Daarbij staat de vraag centraal of er binnen de islam en binnen de belevingswereld van islamieten tendensen bestaan die humanistisch zijn op te vatten. (Met humanistisch wordt hier dan bedoeld dat het een kenmerk is van een denken waarin de bestemming van de mensheid als geheel en de principiële gelijkheid van alle mensen als

grondslag en norm wordt genomen).

Onder leiding van Fons Elders, hoogleraar in de systematische humanistiek zullen de volgende mensen het woord voeren:

Mevrouw Sajida Abdus Sattar-Latour. Zij is schrijfster van boeken over o.a. de positie van de vrouw, over onderwijs en over opvoeding in de islam. De heer Ghassan Ascha, godsdienstwetenschapper, islamoloog en gepromoveerd op de positie van de vrouw in de islam. Ook de heer Abdulwahid van Bommel zal het woord voeren. Hij is woordvoerder van het Moslim Informatie Centrum in Den Haag. En de heer Rahmat Khan Abdar-Rahman, imam en voorzitter van het Islamitisch Centrum Noord-Nederland in Groningen.

Er zal ruime gelegenheid zijn om ook van gedachten te wisselen. Het symposium wordt op maandagavond 3 juni gehouden in De Brakke Grond in Amsterdam (Nes 45, vlak bij de Dam). De zaal is open van 19.30 uur, de avond begint om 20.00 uur en duurt tot 22.30 uur. De toegangsprijs is f 10,-

HET IS MOEILIK OM IN JE EENTJE BETER TE ZIJN DAN EEN HELE TRADITIE

Trudy van Asperen
over individualisering
en het moderne leven

door Ingeborg van Teeseling

Trudy van Asperen is hoogleraar ethiek en haar geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Vanuit haar werkkamer kijkt ze uit op café 'De Jaren', de meest recente hoofdstedelijke hotspot. Groot, licht, zeer design en met uiterst trendy broodjes op het menu. Een plek om gezien te worden en te kijken. Of beter nog, om een moeilijk Frans boek te lezen of Het Boek te schrijven. Een toepasselijke plek dus om te praten over het moderne leven. Individualisering, solidariteit en de kloof daar tussen. Eenzaamheid, zelfmoord onder jongeren en burenhulp. Werkloze en overwerkte leraren. Een filosofische verkenning.

"Sinds de Verlichting hebben we steeds meer oog voor het individu. Vanaf het begin is het doel geweest het individu op een aantal terreinen onaantastbaar te maken ten opzichte van de overheid. Door het verlenen van rechten als vrijheid van godsdienst, meningsuiting, geweten en drukpers werd er een cordon om het individu gelegd. Die rechten beschermden het individu, legden vast op welke punten het individu niet ondergeschikt gemaakt mocht worden aan de maatschappij.

In eerste instantie waren deze maatregelen puur politiek van aard. Ze gaven de mogelijkheden weer die het individu had om zich bijvoorbeeld tegen de staatsgodsdienst te verzetten. Maar in de negentiende eeuw breidde de Engelse liberaal John Stuart Mill dat in zijn beroemde boek 'On Liberty' uit naar de bescherming van het individu tegen zijn medeburgers. Hij vond dat er een enorme pressie van de gemeenschap uitgaat. Dat mensen gedwongen worden tot conformiteit. Hij was ervan overtuigd dat mensen pas een echt zinvol leven konden leiden als ze zelf in staat waren om te bedenken volgens wat voor normen en waarden ze dat leven wilden inrichten. Binnen zekere grenzen natuurlijk. Die vorm van individualisme ligt verankerd in de Constituties van de Westerse wereld."

TEGENBEWEGING

"De huidige Nederlandse discussie over het individualisme ontspringt vanuit die gedachte, maar koppelt daar een bepaalde mate van oppositie aan. Het is een tegenbeweging aan het worden. We verzetten ons tegen de traditie en de gemeenschap. We hebben een groot wantrouwen gekregen ten aanzien van de eisen die er aan ons gesteld worden als lid van een groep, een familie, een kerk, een maatschappij. We vinden dat het individu de vrijheid moet hebben om dat allemaal opzij te zetten. We schieten daarin naar mijn mening wel eens door. Het lijkt alsof individualisering in principe betekent dat je afscheid neemt van hetgene waardoor je bent gevormd. Alsof je geheel alleen, vrij, ongebonden je leven zou kunnen leven. En alsof je vrij zou kunnen zijn van verplichtingen, behalve van die die je vrijwillig aangaat. Volgens mij is dat een fictie. Want we hebben nou eenmaal veel verplichtingen die we niet vrijwillig zijn aangegaan, maar die ons toch maken tot wat we zijn. Omkijken naar je bejaarde ouders is zo iets. En ook ten opzichte van je kinderen heb je meer plichten dan je van te voren kunt voorzien. Het blijkt altijd moeilijker en ingewikkelder te zijn dan je denkt. Maar dat geeft je niet het recht om je aan die verantwoordelijkheden te onttrekken.

Traditionele organisaties als kerken en politieke partijen kunnen niet meer rekenen op een vanzelfsprekende achterban. Dat betekent dat mensen van geval tot geval beslissen wat ze doen. De overkoepelende verbanden hebben enorm aan belang ingeboet. Dat zie je nu heel duidelijk aan het verlies van

Individualisering lijkt wel te betekenen dat je afscheid neemt van wat je heeft gevormd. Alsof je geheel alleen, vrij, ongebonden je leven zou kunnen leven.

een partij als de PvdA.

Dat mensen zelf hun keuzes maken hoeft geen consequenties te hebben voor de gevoelde verantwoordelijkheid en solidariteit. Je kunt best zelf, heel individueel, kiezen om voor Artsen zonder Grenzen te gaan werken of Greenpeace te steunen. Er zijn gradaties van individualisering. Dat mensen zelf willen beslissen hoe ze willen leven is alleen maar goed. Laten we die Verlichtingsgedachte niet meteen weggooien. Het probleem ligt niet in het feit dat je kiest, maar in de inhoud van de keuze. Je zou je kunnen afvragen of er psychologisch misschien drempels geslecht worden door de individualisering. In de traditie waren mensen vanzelfsprekend met anderen verbonden. Het zou kunnen zijn dat mensen nu zo bezig zijn met zichzelf, dat het makkelijker wordt om niet aan anderen te denken. Vooral omdat het een afzetten-tegen is. Als je vooral bezig bent te bedenken wat je niet wilt voor jezelf, zul je minder geneigd zijn om diezelfde dingen wel voor anderen over te hebben. Dat zou een vorm van egoïsme kunnen zijn die de consequentie is van het individualiseringsdenken."

LUI GEWORDEN

"Veel van de zorgen en verplichtingen van

wonen. Zodat ze tussendoor even boodschappen kunnen doen of de was ophangen. Het zorgen wordt ingewikkelder. Alleen al op dat vlak.

Vroeger waren kerken organisaties waarin een alomvattend zingevend verband werd gecreëerd. Waarin mensen verteld werd wat het doel van het leven was. Niet alleen voor henzelf, maar ook voor de samenleving als geheel. Dat is voor een gedeelte sinds de secularisatie weggefallen. Tegelijkertijd zie je dat de alternatieven wel floreren. Kijk bijvoorbeeld naar de belangstelling voor Oosterse religies. Dus kennelijk is de behoefte van mensen om te participeren in zo'n zingevend verband niet helemaal verdwenen. Maar is het zo dat er tegenwoordig weinig organisaties zijn die iets te bieden hebben dat aansluit bij de individuele vraag naar alomvattendheid. Toch zie je ook bij de alternatieven dat ze het niet langer volhouden dan een jaar of vijf. De gemiddelde levensduur van een huwelijk, zou je bijna zeggen. Mensen zijn consumptiever geworden. Je haalt eruit wat je nodig hebt voor jezelf en dan ga je weer eens een deurtje verder. Dat zoeken naar zelfvervulling is belangrijker geworden dan wat dan ook.

Ik moet zeggen, dat heeft ook wel iets aardigs. Die oude gezelschappen bestonden toch bij de gratie van een behoorlijk forse

Het zoeken naar zelfvervulling is belangrijker geworden dan wat dan ook.

vroeger zijn ons afgenomen door de verzorgingsstaat. De overheid zorgt voor ouderen, zieken, gehandicapten. Aan de ene kant kun je zeggen dat dat ons lui heeft gemaakt. We hoeven die zorg immers niet meer zelf te geven, dat wordt voor ons gedaan. Aan de andere kant betalen we er wel voor. Kiezen we voor een maatschappij die het solidariteitsprincipe als basis heeft. Hoezeer dat verankerd ligt in de emoties van mensen is dan de tweede vraag. Het is een automatisme geworden.

Wat dat betreft zullen de komende decennia uitkomst brengen. Nederland vergrijsst en de bejaardentehuizen beginnen steeds meer eisen te stellen voordat ze iemand opnemen. Dus zullen er steeds meer mensen komen die hulp nodig hebben buiten het verzorgingsstaat-circuit om. Familie, vrienden en burens zullen wel genoodzaakt zijn om in te springen. Hoe moeilijk dat door met name de afstanden ook zal zijn. Er zijn weinig mensen meer die om de hoek bij hun ouders

sociale druk. Het was moeilijk om weg te gaan uit zo'n gemeenschap. Dan verbrande je je schepen achter je en liep je het risico een outcast te worden. Dat is nu niet meer zo.

Aan de andere kant missen mensen een ervaring op dit moment. Ze leren niet meer om samen te werken of samen te leven met mensen die ze niet hebben gekozen, die ze misschien niet eens aardig vinden. En in de samenleving als geheel moeten we dat natuurlijk toch. Er zijn zo weinig onbewoonde eilanden meer, zal ik maar zeggen. In vrijwel elke baan heb je te maken met mensen waar het niet mee klikt. En je kunt niet steeds weer blijven weglopen."

ZELF ORGANISEREN

"Het leven van mensen wordt gefragmenteerd. Een tijdje hier, een tijdje daar. Zeken. Eén van de consequenties daarvan is de vereenzaming. Niet alleen bejaarden heb-

ben daar last van. Kijk maar naar de cijfers over zelfmoord onder jongeren. Dat komt veel vaker voor dan 10,15 jaar geleden. Iedereen moet zijn leven zelf organiseren, er zijn geen vanzelfsprekende verbanden. Je wordt niet opgevangen als je valt. En niet iedereen is in staat om steeds maar nieuwe relaties aan te gaan, om die veranderde betrekkingen te onderhouden. Mensen gaan zich onzeker voelen, overbodig, zinloos. Het is ook moeilijk leven als je je realiseert dat zoveel van toevalligheden afhangt. Bijvoorbeeld of jouw wil tot een relatie toevallig samenvalt met die van iemand anders. Plus de gedachte dat dat volgende maand anders kan zijn.

Het recht van de sterkste gaat weer gelden. Wie zich in deze sociale structuur het beste kan handhaven, overleeft. De rest valt uit de boot. Je ziet het aan de begroting van de gezondheidszorg. Verreweg het grootste deel daarvan gaat naar de psychiatrie. Dat is toch ongelooflijk!

Ik denk dat dat te maken heeft met het feit dat mensen het moeten stellen zonder familie- of andersoortige verbanden, waarin je wordt opgevangen. Vroon noemt die verbanden de vrijwillige brandweer. Daar kun je wel pessimistisch van worden. Alhoewel je weer niet kunt zeggen dat het voor iedereen geldt. Er zijn mensen die blijven vasthouden aan familie of die nieuwe banden vinden met vrienden of buurtgenoten. Er wordt nog wel geholpen, over en weer. Maar het zijn de nissen in de maatschappij. Een groot deel van de bevolking valt daar buiten.

Vroeger liepen mensen in klederdacht. In de borduursels daarop waren generaties van vernuft en creativiteit zichtbaar. Nu loopt niemand er meer op die manier bij en zijn we aangewezen op onze eigen smaak. Dat vraagt veel van mensen, om in hun eentje beter te zijn dan zo'n hele traditie. Het resultaat is dat er veel mensen zijn die er mooier

zouden uitzien in klederdacht. Dat is een analogie voor wat er nu op geestelijk gebied met ons gebeurt.

Het probleem is denk ik dat je niet meer terug kunt naar de klederdacht. En terecht. Want het had natuurlijk ook veel nadelen. Maar we moeten wel goed kijken naar de schaduwkanten van de afschaffing. Niet te lichtzinnig omspringen met de verbanden waarin je zit. Niet te snel loslaten. Iets langer volhouden. We moeten op zoek naar een tussenvorm. Borduursel op een t-shirt."

MEER KANS

"Mensen stellen hogere eisen aan relaties. Misschien wel te hoog en dat is een kiem voor mislukking. Zodra de exit-optie, 'ik ga als het niet leuk meer is', een reële mogelijkheid wordt, zijn traditionele hindernissen om weg te gaan verdwijnen. Dus hebben mensen de neiging om nog eerder te vertrekken dan noodzakelijk is. Ook al uit angst dat anders de ander die keuze maakt. Over de consequenties kun je van mening verschillen. Je kunt zeggen: 'oke, er wordt meer gescheiden, maar de huwelijken die overblijven zijn wel beter.' Of je kunt concluderen dat mensen vroeger meer in staat waren iets van niets te maken. Dat ze langer probeerden om de relatie te verbeteren; misschien wel met succes. Dat relaties vroeger meer kans kregen dan nu.

Iedereen heeft verschillende soorten verantwoordelijkheden. Ten opzichte van mensen in je naaste omgeving, als Nederlands staatsburger, als lid van de wereldgemeenschap. Steeds een hogere graad van abstractie. De mate waarin mensen zich ook aange-

Veel mensen leren niet meer om samen te werken of samen te leven met mensen die ze niet hebben gekozen.

sproken voelen, is voor het grootste deel 'n effect van hun opvoeding en de cultuur waarin ze leven. Kinderen leren verantwoordelijkheid thuis en op school, als het goed is. Dat was vroeger zo, dat is nog steeds zo. Wat anders is, is dat kinderen vroeger meer van die leerbronnen hadden dan nu. Grootouders, het bredere familieverband, kerken. Daar leerden ze niet alleen zorg te hebben voor hun kleine kring, maar voor de maatschappij als geheel. Daar leerden ze wat ervoor nodig is om een goed staatsburger te zijn.

Dat is voor een groot deel verdwenen en daarmee is er een gat gevallen. Er zijn niet zoveel mensen meer die actief lid zijn van vrijwilligersorganisaties. En als er actie gevoerd wordt, is het meestal voor het eigen belang. Iets doen omdat je nodig bent, om-

dat het goed is voor anderen, gebeurt minder dan vroeger. En zeker minder vanzelfsprekend. Dat is een verlies.

We teren op een erfenis die we aan het opverbruiken zijn. Namelijk die van het christendom. Ook de sociale bewogenheid van het socialisme komt voort uit de naastenliefde van het christendom. En die naastenliefde heeft ons het verantwoordelijkheidsgevoel voor anderen bijgebracht. Die erfenis wordt niet meer aangevuld en we weten niet hoeveel geld we nog op de bank hebben. Misschien blijkt het over een generatie wel allemaal op te zijn. En ja, wat dan? Heel veel sociale verworvenheden bestaan alleen bij de gratie van het continue onderhoud. Ze moeten gevoed worden. We moeten daarin investeren. En er zijn geen seculiere kandidaten voor de opvolging van de kerken. In ieder geval niet met hetzelfde evidente gezag wat betreft normen en waarden. Ook een organisatie als het HV kan dat gat volgens mij niet vullen."

MOREEL GEDRAG

"De Schotse filosoof Hume heeft een ontwikkelingsgeschiedenis van de mensheid geschreven. Hij dacht dat bepaalde delen van de moraal tot stand zijn gekomen omdat mensen reflecteren op hun gemeenschappelijke ervaringen. Die erfenis waar we het net over hadden. Dat geldt met name voor de regels die je nodig hebt om een samenleving in stand te houden. Maar daarnaast ging hij ervan uit dat er ook natuurlijke impulsen in mensen zijn die, mits geactiveerd, leiden tot moreel gedrag. Dat proces begint bij onderlinge seksuele aantrekkingskracht, die leidt tot het krijgen van kinderen en dus tot min of meer verantwoordelijk gedrag. Omdat je toch een omgeving moet bieden waarin kinderen veilig kunnen opgroeien.

Het uitgangspunt van Hume klopt natuurlijk. Kinderen disciplineren hun ouders. Hoe individualistisch je ook bent. Het leidt tot meer sociale contacten met scholen, clubs, andere ouders. Daar heb je niet voor gekozen, dat heb je niet gepland, maar het gebeurt wel en dat lijkt mij belangrijk. De meest wezenlijke dingen overkomen je, is mijn ervaring. Wel vind ik dat je vervolgens moet kiezen voor die situatie. De persoon erkennen die je geworden bent. Veel mensen kennen hun buien niet eens. Vooral in wijken waar fors gerenoveerd is. Met de beste bedoelingen zijn daar de sociale verbanden verwoest."

Mijn vader klaagt er wel eens over dat de achterdeur verdwenen is. Het 'gewoon even binnenlopen' bestaat nauwelijks meer. Je moet tegenwoordig afspraken maken.

"Dat is zo, maar dat heeft niet alleen te maken met de individualisering. Mensen leven ook onder een veel grotere werkdruk dan vroeger. En sinds vrouwen werken, lijden daar steeds meer mensen aan. Er is een idioot verschijnsel in onze samenleving. Aan de ene kant is er een enorme uitstoot van

Iemand zei laatst: 'Er zijn twee typen leraren: overwerkte en werkeloze.' Dat geldt voor veel beroepsgroepen. Waar zijn we dan eigenlijk mee bezig?

arbeidskrachten naar de WW en vooral de WAO. Terwijl de druk op de mensen die wel werken enorm toeneemt. Nederland is één van de landen met de hoogste produktiviteit per werknemer. Maar als je de produktiviteit over de bevolking verdeelt, zitten wij heel laag ten opzichte van de andere geïndustrialiseerde westerse landen. Dat verschil illustreert hoe wij ons arbeidsleven hebben georganiseerd. Mensen die werken, hebben heel weinig tijd voor andere dingen. En dus moeten ze het weken van te voren regelen als ze eens bij iemand op bezoek willen.

Het zou voor de bevolking heel prettig zijn als die ongelijkheid zou worden opgeheven. Minder hard werken voor de mensen die al in het arbeidsproces zitten. En de mogelijkheid tot werk voor mensen die er buiten zijn gevallen. Waarbij je dan moet accepteren dat de produktiviteit per hoofd achteruit

gaat. Dan zou het voor iedereen rustiger worden. Er zou meer ruimte zijn voor sociale contacten. En misschien voelen we ons dan ook allemaal wat meer betrokken bij elkaar.

Iemand zei laatst: 'Er zijn twee typen leraren: overwerkte en werkloze.' Dat geldt voor ontzettend veel beroepsgroepen. Dan denk ik: Waar zijn we eigenlijk mee bezig? Er is zoveel druk op mensen om te overleven onder die stress. Belachelijk. Je kreekt een nieuwe klassenmaatschappij. Mensen die de druk aankunnen en mensen die bezwijken. We moeten gewoon veel te veel. Onze eigen zingeving bedenken, onze eigen sociale omgeving maken, ons te pletter werken. Vandaar die neuroses. Vandaar die vermoeidheid. Vandaar die verharding, dat eigenbelang. We moeten echt proberen om daar iets aan te doen."

(INGEZONDEN MEDEDELING)

**"TJA, HET LEVEN
GAAT VERDER!"**

**MAAR WIE LEEFT ER
MET ZE MEE?**

Als je je eigen kind verliest, valt er een grote stilte in je leven. Die vaak alleen maar beklemmender wordt. Omdat veel mensen uit angst over te praten, liever wegblijven.

Maar zo'n verlies verwerk je niet zomaar. Daar heb je anderen bij nodig. En één daarvan bent u.

MEDELIJDEN HELPT NIET. MEELEVEN WEL.

SIRE

Behalve vier nieuwe afleveringen van het literaire programma **De Verbeelding** (iedere zondag van 9.00 – 9.30 uur op Radio 1), drie discussieprogramma's met **Guikje Roethof** (de eerste vier woensdagen van 12.30-13.00 uur op Radio 5) en een actuele aflevering van **De Spiegel** (woensdag 29 mei, 12.30-13.00 uur op Radio 5) presenteert de H.O.S. op de vier maandagmiddagen (12.05-13.00 uur op Radio 5) in mei:

Voor het doodgaan

Vier hoorspelen over de verwerking van oorlog

"Toen ze terugreden, zei de ene jongen: 'Ik vind oorlog leuk', en hij kreeg een kleur. Hij had natuurlijk gelijk, maar je mag zo iets niet zeggen. Dat wist ie ook wel, anders had hij geen kleur gekregen." (Armando)

Voor de een vormt het gebeurde een onuitputtelijke inspiratiebron, de ander vertoont een extreme reactie op de verwerking, wil de waarheid boven water krijgen of heeft het besef volledig verdrongen. Regisseur Kees Jan Hundling en dramaturge Liet Lenshoek maakten vorig jaar vier theatervoorstellingen op basis van bestaande, gesproken en geschreven teksten, interviews en tekstfragmenten, van Armando, Ulrike Meinhof, Jenninger en Samuel Cohen.

Maandag 6 mei:

De honger van Armando

Een man in zijn zoektocht naar een verleden dat hem door de vingers dreigt te glippen, omdat ze bijna allemaal dood zijn. Een voorstelling over oorlog en geweld, schuldig landschap, daders en slachtoffers.

Gespeeld door: Kees Hulst.

Maandag 13 mei:

Het schortje van de terrorist

Voor de RAF betekende de politiek, de politie en het kapitalistische systeem de vijand van het na-oorlogse Duitsland. Het verzet van de RAF richtte zich tegen het verdrijvingsmechanisme van de ouders en het behoudende van de politiek. De beweging zag in Duitsland haar vijand, Duitsland zag de vijand in de RAF.

Gespeeld door: Chris Nietvelt, Sam Bogaerts e.a.

Maandag 20 mei:

De rede van Jenninger

In zijn door de kritiek verguisde rede pleit Jenninger voor de acceptatie van het Duitse

verleden. Hij noemt de dingen bij de naam, de toehoorders verlaten de zaal. Een voorstelling over een politiek van spreken of zwijgen.

Gespeeld door: Sam Bogaerts, Heyn van der Heijden en Hugo Koolschijn.

Maandag 27 mei:

De hond van Cohen

'Ieder zijn fascinatie', zegt de uitvinder van de neutro-nenbom. In zijn relaas over menselijke en onmenselijke oorlogen lijkt de Tweede Wereldoorlog in het niets te zijn verdwenen.

Gespeeld door: Pierre Bokma en Gerardjan Rijnders.

Onze vaste programma's lopen door tot ver in juni, dus ook in mei twee maal (zondag 12 en 26 mei, half tien) **Ischa's** prikkelende praatprogramma en een aflevering van **YOY**. Op maandag 6 mei (tien voor negen) komen we daarin alles te weten over de prettige en minder prettige kanten van het voor het eerst 'op kamers gaan', een fenomeen dat nog altijd gemonopoliseerd lijkt te zijn door studenten. Zij zijn het dan ook die uitgebreid kond doen van hun bevindingen.

Voorts is er op 19 mei een gefilmd portret van **Otto von der Gablentz**. Een eigen ploeg reisde naar Israël om aldaar te spreken met de winnaar van de Van Praag Prijs. Ook op de radio (woensdag 22 mei) besteden we aandacht aan die gebeurtenis. Tot slot in mei twee bijzondere documentaires:

Mama Calle

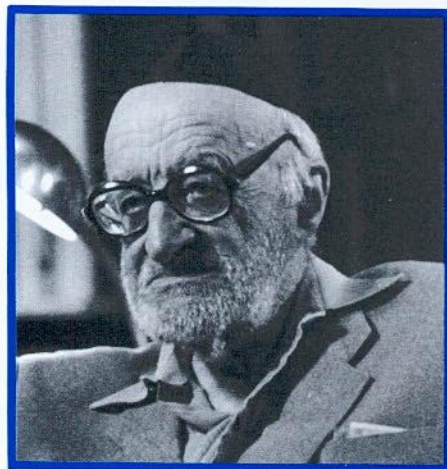
(zondag 12 mei, 22.05 uur)

Mexico-City, de grootste en vuilste stad van de wereld. Vlakbij een markt ligt het metrostation Pino Suarez. Bovenop dat station, onder een doos en een deken, wonen de Kale

en de Neger. Twee onafscheidelijke vrienden die werken en leven op straat. Tussen de auto's die voor het stoplicht wachten verdienen ze hun geld, met vuur spuwen, ruiten wassen of clown spelen. Ze lijken al bijna oude mannen met die harde, cynische blik in hun ogen. Maar de Kale en de Neger zijn 9 en 14 jaar oud.

Script en regie: Arjanne Laan

A philosopher for all seasons

(zondag 26 mei, 22.55 uur)

"He is the most logical but also the most unreasonable person I ever met." Zo typeerde een collega van de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem professor **Yeshayahu Leibowitz**, zonder twijfel de belangrijkste Israëlisch-joodse denker van deze eeuw. Leibowitz is bijna negentig jaar maar een goede gezondheid en een intellectueel frisse kijk stellen hem in staat nog net zo actief te zijn als vijftig jaar geleden. Zijn unieke positie stoelt op zijn grondige kennis van het filosofisch denken in deze eeuw, en op zijn wortels in zowel de natuur- als de sociale wetenschappen.

A philosopher for all seasons is de neerslag van een aantal ontmoetingen en discussies met Yeshayahu Leibowitz. De documentaire wil inzicht geven in zijn denkbeelden, die tegelijk het uitgangspunt vormen voor een beschouwing van de fundamentele problemen in Israël. Vragen omtrent de voortdurende gewelddadige joodse onderdrukking van de Palestijnen, de tweespalt in het karakter van de Israëlische maatschappij, de essentie van het actuele joodse bestaan en de betekenis van de joodse erfenis, – dat zijn enkele van de zaken die daarbij aan de orde komen. Leibowitz' visie wordt bestreden en aangevuld door de schrijvers Amos Oz en A.B. Jehosuha, de taalfilosoof Asa Kasher en de schrijver-journalisten B. Michael, Tom Segev en Gideon Samet. Samenstelling en regie: Benny Brunner

**Boeiend boek geeft methode om
cultuurverschillen te overbruggen.**

FOTO: HOLLANDS HOOGTE/HARRY MEIJER

IN DE ENE CULTUUR EEN VRIENDSCHAPPELIJK GEBAAR, IN DE ANDERE CULTUUR EEN BELEDIGING

door Mieke Julien

'Interculturele communicatie' is de titel van het boek dat David Pinto schreef over de vele misverstanden die zich dagelijks voordoen tussen de verschillende culturen in de wereld. De schrijver, van origine Marokkaans en directeur van het Inter-Cultureel Instituut (ICI) maakt een onderscheid tussen twee soorten tegengestelde culturen en probeert door een speciale methode de cultuurverschillen te overbruggen. Zo'n boek kan natuurlijk een heel waardevolle functie hebben in een bij uitstek intercultureel land als Nederland. Waardevol omdat kennis van omgangsregels die in ander culturen gelden, de angst, onzekerheid en de vooroordelen kan wegnemen. En boeiend is dan natuurlijk ook de vraag hoe rekening te houden met andermans cultuur zonder de eigen waarden en normen te verloochenen. Maar wie vertelt de Japanse manager dat Karin zeer competent is en dat haar vrouw-zijn daar niets aan afdoet? Een boekbespreking met enkele kritische vragen van Mieke Julien.

'Een bekende melkproductenfabriek wilde babyvoeding introduceren in Koeweit. Daartoe had zij een uitgebreide reclame-campagne georganiseerd. Het produkt werd op een reclamebord als volgt aangeprezen: links was een baby afgebeeld die huilt. In het midden een pak van het produkt en rechts een baby die voldaan lachte. Het beoogde effect van de reclame bleef niet alleen uit, maar de campagne werkte zelfs averechts. Dit was een groot raadsel voor de promotieafdeling van het concern.'

Het is het eerste van een reeks van voorbeelden die David Pinto geeft in zijn boek 'Interculturele communicatie'.

Ik heb me, net als de promotieafdeling van het concern, het hoofd gebroken over de vraag waarom de reclame niet het beoogde effect sorteerde en ik kwam er niet achter. De verklaring is schokkend eenvoudig: men is in Koeweit gewend om van rechts naar

links te lezen. De boodschap die de reclame dus overbracht was dat uiterst voldane baby's na het consumeren van dit produkt veranderen in zielige hoopjes mens. Een anti-reclame dus. David Pinto hierover: 'Uit dit geval blijkt hoezeer mensen uitgaan van het idee dat wat zij zelf logisch en natuurlijk vinden, door ieder ander mens ter wereld ook wel logisch en natuurlijk gevonden zal worden.' Het voorbeeld geeft aan dat dat dus kan leiden tot ernstige misverstanden. David Pinto heeft daarom een zogenaamde Drie-stappenmethode ontwikkeld die kan worden gebruikt om cultuurverschillen te overbruggen. Alvorens zijn methode uit de doeken te doen, geeft hij in zijn boek eerst een toelichting op enkele begrippen, die van belang zijn om zijn methode goed te kunnen hanteren.

In het eerste hoofdstuk gaat hij uitvoerig in op het begrip 'communicatie'. Communicatie kan plaatsvinden tussen mensen, tussen

mens en dier en -afhankelijk van de definitie- ook tussen mens en machine en tussen machines onderling. David Pinto richt zich in dit boek op de communicatie tussen mensen. En dan speciaal tussen individuen die lieflijk bij elkaar in de buurt zijn (en dus niet schriftelijk communiceren of telefoneren, bijvoorbeeld). Bovendien beperkt hij zich tot mensen die zich niet vrijblijvend in elkaars gezelschap bevinden. Ze zijn op elkaar aangewezen. Bijvoorbeeld door hun beroep, voor het doen van zaken of voor het binnenhalen van orders. Zij kunnen dus niet zomaar de relatie verbreken wanneer de communicatie niet plezierig verloopt.

In zakelijke contacten is het van belang dat de communicatie efficiënt en effectief is. Onder efficiënt verstaat Pinto dat de boodschap door de ontvanger wordt begrepen, zoals deze door de zender is bedoeld. De communicatie is bovendien effectief als de ontvanger ook de reactie vertoont, waar de zender op had gerekend.

Communicatie moet aan enkele voorwaarden voldoen om effectief te kunnen zijn. De auteur onderscheidt er vier.

De technische voorwaarde: men moet elkaar kunnen verstaan. Aan deze voorwaarde is dus niet voldaan als men elkaars taal niet spreekt of elkaar letterlijk niet kan verstaan.

De cognitieve voorwaarde: men moet kunnen begrijpen waar de ander het over heeft. Zo kan een wiskundige niet met een leek over de hogere wiskunde spreken op dezelfde wijze als hij dat met een collega zou doen. Ook al spreekt de leek dezelfde taal, hij begrijpt niet waar de wiskundige het over heeft.

De interpretatieve voorwaarde: men moet dezelfde interpretatie hebben. Ook al spreken mensen dezelfde taal, kunnen zij elkaar goed verstaan en begrijpen ze ook waar het over gaat, dan nog kunnen zij aan begrippen een andere interpretatie geven. Zo zal voor de een 'vrouwenemancipatie' vooral een juridisch-politiek begrip zijn, terwijl het door de ander voornamelijk als een psychologisch begrip wordt geïnterpreteerd.

De affectieve voorwaarde: de gebruikte taal, gebaren en handelingen moeten bij beide partijen dezelfde emoties oproepen. Zo kan een aai over de bol in de ene cultuur als een vriendschappelijk gebaar worden gezien, maar in een andere cultuur als een belediging worden opgevat. Aan de affectieve voorwaarde besteedt David Pinto veel aandacht. 'Vooral dit element dat betrekking heeft op het gevoel, kan enorme obstakels veroorzaken, omdat twee mensen die dezelfde taal spreken, snel aannemen dat beiden aan de gebruikte woorden en handelingen dezelfde betekenis en emotionele waarde toekennen,' stelt hij in z'n boek. Maar mensen die dezelfde taal spreken, kunnen verschillende wereldbeelden hebben van waaruit zij die wereld interpreteren en ervaren. Bij zulke gesprekspartners kunnen afweermechanismen in werking treden die de effectiviteit van de communicatie ernstig bemoeilijken. Informatie die men niet kan plaatsen, neemt men niet op (ontken-

Jan wilde Karim oprecht complimenteren maar schoffeerde hem juist.

ning) of wordt vergeten (verdringing). Zulke mensen ontkennen het belang van informatie die strijdig is met het eigen wereldbeeld of dichten de ander bepaalde gevoelens toe die men eigenlijk zelf heeft. Zo probeert men te voorkomen dat het eigen wereldbeeld (en daarmee ook het zelfbeeld) wordt aangetast.

GROF-EN FIJNMAZIGE CULTUREN

Het wereldbeeld wordt in sterke mate bepaald door de cultuur. In zijn tweede hoofdstuk gaat David Pinto dan ook uitgebreid op het begrip 'cultuur' in. Hij omschrijft het als volgt: 'Een evoluerend systeem van generatie op generatie doorgegeven regels, waar-

aan een groep mensen (die zich lid voelen van die groep) – vaak onbewust – gehoorzaamt, dat bovendien referentiekader is van en voor het gedrag en dat de kijk op de wereld bepaalt.'

Hij maakt een onderscheid in westerse (Angelsaksische en Noordwesteuropese landen) en niet-westerse culturen. Hij duidt ze respectievelijk aan als Grofmazige en Fijnmazige culturen, of kort gezegd: G- en F-culturen.

F-CULTUREN

F-culturen worden gekenmerkt door een fijnmazige structuur van gedragsregels: voor bijna iedere specifieke situatie zijn re-

gels. G-culturen daarentegen hebben een grofmazige structuur van gedragsregels: ieder individu moet zelf de algemene regels vertalen naar gedragsregels voor een specifieke situatie. Nu is het niet zo dat iedere cultuur of een F- of een G-cultuur is. De meeste culturen kunnen ergens tussen die twee uitersten worden geplaatst. Sommige culturen, zoals de Latijns-Amerikaanse, zijn echte mengvormen. Maar bij de meeste culturen heeft het traditionele of het moderne aspect de overhand.

Die fijnmazigheid dan wel grofmazigheid van gedragsregels heeft een aantal gevolgen, waarvan ik er hier enkele noem.

In F-culturen zijn mensen niet zozeer individuen met een eigen verantwoordelijkheid, maar leden van een groep, waarvoor zij ook de verantwoordelijkheid dragen. De familie speelt een hele belangrijke rol. Er is een groot verschil tussen de familie (in-group) en vreemdelingen (out-group). Vreemdelingen worden in eerste instantie gewantouwd.

In F-culturen zijn voor bijna iedere situatie regels. In G-culturen moet ieder individu de algemene regels zelf vertalen naar die ene situatie.

Status verwerft men niet door persoonlijke prestatie, maar heeft men door de familie waarin men is geboren. Er is geen grote sociale mobiliteit, omdat de maatschappelijke positie afhankelijk is van de afkomst, en er is een sterke maatschappelijke hiërarchie.

Er is een duidelijke scheiding tussen mannen- en vrouwenwereld. Kinderen leren de groepsregels te gehoorzamen uit angst voor lijfstraffen. Ze ontwikkelen daarom in mindere mate dan in G-culturen een intern geweten, maar worden door sociale controle en angst voor schaamte in het gareel gehouden.

Gedrag wordt eerder emotioneel dan rationeel beoordeeld. Eer is belangrijker dan feiten. Er is een scherpe scheidslijn tussen goed en kwaad. Communicatie is meer impliciet dan expliciet, meer indirect dan direct en het non-verbale aspect van communicatie speelt een belangrijke rol.

G-CULTUREN

In G-culturen zijn mensen in de eerste plaats individuen, die deel uitmaken van verschillende groepen die vaak niets met elkaar hebben te maken (familie, collega's, burens, vrienden en kennissen). Status verwerft men meer door persoonlijke prestatie dan dat afkomst daar een rol in speelt. Er is daarom een grotere sociale mobiliteit dan in F-culturen en een minder sterke hiërarchie. Tussen mannen en vrouwen zijn de verschillen minder groot. Er wordt uitgegaan van gelijkheid tussen de seksen. Kinderen worden opge-

voed tot zelfstandige individuen. Door hen niet (alleen) lijfelijk te straffen voor ongewenst gedrag, maar hen uit te leggen waarom hetgeen ze doen niet goed is, ontwikkelen kinderen een intern geweten.

Gedrag wordt rationeel beoordeeld. Feiten zijn belangrijker dan eer. Over goed en kwaad wordt meer genuanceerd gedacht. Communicatie is meer expliciet, direct en de nadruk ligt op de verbale component.

De oorzaak van het verschil tussen F- en G-culturen is volgens David Pinto economisch: 'Wanneer de natuurlijke omgeving van het individu uit zichzelf zo onvriendelijk is dat dit een dagelijkse strijd om het bestaan noodzakelijk maakt, of omdat het menselijk ingrijpen (van oorlog, beroving en plundering tot kolonialisme) zulks heeft veroorzaakt, heeft de afzonderlijke mens minder kans te overleven dan de mens die deel uitmaakt van een groep. Leeft het individu daarentegen in een dermate vriendelijke omgeving dat het voortbestaan zelden in

gevaar komt, dan bestaat er veel minder noodzaak tot het zoeken van bescherming in een groep.'

PROBLEMEN MET EEN ANDERE CULTUUR

Wat er allemaal mis kan gaan als mensen uit verschillende culturen elkaar ontmoeten, laat de auteur zien in 44 korte en helder beschreven cases uit het bedrijfsleven, het onderwijs, de gezondheidszorg, de politie, de justitie en de hulpverlening. Deze vele voorbeelden verlevendigen zijn betoog. In het commentaar op iedere case komen de aspecten aan de orde die een effectieve communicatie in de weg staan; hier en daar worden oplossingen geboden. Een voorbeeld.

'De onderhandelingen verlopen moeizaam. Voortdurend dwaalt de Arabier af van de gesprekken. Hij nodigt de Nederlander bijvoorbeeld uit om langs te komen bij hem thuis. Deze antwoordt dat hij haast heeft en de uitnodiging helaas niet kan accepteren. En zo gaat het de hele tijd. Uiteindelijk komen ze tot een resultaat.'

De Nederlander is tevreden. Hij gaat onderuit zitten met zijn benen over elkaar nadat hij het contract heeft ondertekend. Het is geen geringe som waar het over gaat. En na zulke lange onderhandelingen mag je echt wel tevreden zijn. Hij geeft het contract met zijn linkerhand aan de Arabier. Tot zijn stomme verbazing weigert de Arabier plotseling het contract te ondertekenen.'

Blijkbaar was de laatste handeling van de

Nederlander (het contract aanreiken met de linkerhand) de druppel die de emmer deed overlopen. Nu wist ik wel dat het in Arabische landen niet is toegestaan met de linkerhand te eten, omdat dat de hand is waarmee men de billen afveegt. Die hand wordt dus als onrein gezien. Maar ik wist niet dat die onreinheid ook een figuurlijke betekenis heeft gekregen en dat men gelooft dat zaken die met de linkerhand worden gedaan onheil met zich meebrengen.

Het voorbeeld toont echter nog meer culturele misverstanden. Nadat de Nederlander het contract heeft ondertekend, gaat hij onderuit zitten en toont daarbij zijn voetzolen aan zijn gesprekspartner. In sommige culturen wordt dat als een belediging en een gebrek aan respect ervaren. In het begin van deze case is ook sprake van het feit dat de Arabier steeds van het gespreksonderwerp afdwaalt en de Nederlander uitnodigt om bij hem op bezoek te komen. De Nederlander slaat de uitnodiging af, omdat hij daarvoor geen tijd heeft.

De Arabier dwaalt niet van het onderwerp af omdat hij niet in staat zou zijn tot onderhandelen. Het afdwalen is voor hem een essentieel onderdeel van de zakelijke onderhandeling. Hij valt niet met de deur in huis, maar neemt de tijd om de kat uit de boom te kijken. In een cultuur waar alleen de familie wordt vertrouwd, is er tijd nodig om overtuigd te raken van de betrouwbaarheid van een vreemdeling. Men moet elkaar eerst leren kennen, vertrouwd met elkaar raken voordat er zaken gedaan kunnen worden. In dit licht moet ook de uitnodiging voor een bezoek worden gezien. De Nederlander maakt met zijn weigering een onbetrouwbare indruk en het kost tijd om die weer weg te werken. Het zou dus efficiënter en effectiever zijn geweest als de Nederlander van dit culturele verschil op de hoogte was geweest.

DRIE-STAPPENMETHODE

David Pinto introduceert in zijn boek de drie-stappenmethode waarbij men leert vanuit dubbel perspectief naar een interculturele situatie te kijken. Drie stappen dus.

'Stap 1. Uw eigen (cultuurgebonden) normen en waarden leren kennen. Welke regels en codes zijn van invloed op uw denken, handelen en communiceren?

Stap 2. De (cultuurgebonden) normen, waarden en gedragscodes van de ander leren kennen. Scheid meningen over het gedrag van feiten. Onderzoek wat het 'vreemde' gedrag voor de ander betekent.

Stap 3. Bepaal hoe u in de gegeven situatie met de geconstateerde verschillen in normen en waarden omgaat. Bepaal vervolgens waar uw grenzen liggen wat betreft aanpassing aan en acceptatie van de ander. Maak deze grenzen aan de ander duidelijk.'

Aan de hand van een voorbeeld werkt David ►

► Pinto deze methode daarna uitvoerig uit. We maken kennis met Ineke Versteeg die al enige tijd bij een Nederlandse vestiging van een internationaal bedrijf werkt. Zij neemt in Buenos Aires deel aan een vergadering van collega's uit verschillende Zuid Amerikaanse vestigingen van het bedrijf. Ineke is geïrriteerd. De vergadering begint een half uur te laat, iedereen praat door elkaar heen, wisselt voortdurend van onderwerp en er lijken geen beslissingen te worden genomen. Aan de hand van de drie-stappenmethode onderzoekt Ineke vervolgens wat haar eigen waarden en normen zijn betreffende vergaderingen, wat de waarden en normen van de ander zijn. Ze schrijft op welk gedrag ze niet begrijpt en gaat op zoek naar ontbrekende informatie. Niet alle verschillen worden daarmee uit de weg geruimd. Wel is het mogelijk om een positieve houding van ontvankelijkheid te krijgen ten opzichte van het 'anders zijn'.

VOOR IEDEREEN?

David Pinto stelt nadrukkelijk dat de Drie stappen-methode zeker niet alleen bedoeld is voor autochtone Nederlanders die goed met mensen uit andere culturen willen kunnen omgaan. 'De drie-stappenmethode is te gebruiken door iedereen (uit welke cultuur dan ook) die met 'andersdenkenden' in aanraking komt, of dit nu 'andersdenkenden' uit de eigen of uit een andere cultuur zijn.' Hij gaat er daarbij van uit dat de ene cultuur niet minder is dan de andere, alleen anders. Toch klopt zijn bewering niet dat de drie-stappenmethode voor iedereen geschikt is. Want waarom gaan alle cases over een 'fout' of een gebrek aan inzicht van iemand uit een G-cultuur ten opzichte van iemand uit een F-cultuur? Jan had moeten weten hoe het komt dat de Japanse zakenrelatie met wie hij onderhandelingen voerde, opeens van standpunt veranderde toen diens grootvader binnenkwam. Het was goed geweest als Karin informatie had gehad over de Japanse cultuur, zodat ze had begrepen waarom de Japanse manager, toen puntje bij paaltje kwam, alleen nog maar met haar baas wilde onderhandelen. Een andere Jan moet er rekening mee leren houden dat hij wel gezellig thuis bij Karim kan gaan eten, maar hem niet uitvoerig mag complimenteren over de schoonheid van zijn vrouw. Want toen hij dat deed, verkoelde Karim ten opzichte van zijn vriend Jan. Karel nam te kleine relatiegeschenken mee naar Thailand en ze waren daar niet tevreden over hem. En we leren dat in F-culturen de manier waarop iets gepresenteerd wordt, uiterst belangrijk is. 'De buitenkant, de verpakking is van groot belang. Cadeaus moeten niet de indruk geven goedkoop te zijn,' merkt David Pinto op.

INZICHT IN G-CULTUREN

En zo leren we waarom de vader van Hassan hem wel een pak slaag moest geven in aanwezigheid van leraren en ouders. En waarom Hong teleurgesteld naar China terugging, toen zijn vriend Bert ronduit vertelde

Maar wie vertelt de Japanner dat Karin zeer competent is en dat haar vrouw-zijn daar niets aan afdoet?

hem niet aan een baan te kunnen helpen. Het is goed dat wij dat allemaal weten. Maar wie vertelt de Japanner dat Karin zeer competent is en dat haar vrouw-zijn daar niets aan afdoet? Wie vertelt Karim dat Jan hem oprecht wilde complimenteren en niet schofferen? Wie vertelt de zakenrelatie in Thailand dat Karel met zorg een cadeau heeft uitgezocht? Wie vertelt de Arabier dat linkerhanden in G-culturen niet onrein zijn, dat onderuit gezakt gaan zitten een teken van ontspanning is? Wie vertelt Hong dat Berts directheid en eerlijkheid als teken van vriendschap bedoeld is?

Met andere woorden: er moet eigenlijk ook een boek geschreven worden voor vertegenwoordigers uit F-culturen, waarin voorbeelden staan van gebrek aan informatie en inzicht van F-culturen ten opzichte van G-culturen. Als dat niet gebeurt, ontstaat er een nieuwe vorm van kolonialisme. De westerse zakenman kan dan met de drie-stappenmethode zijn inzicht in de andere cultuur vergroten, rekening houden met alle gevoeligheden. Dus geen contract meer met zijn linkerhand aangeven, veel op huisbezoek gaan en uitvoerig met zijn Arabische zakenrelatie gaan eten. Het contract zal dan

soepeltjes worden ondertekend. De westerse zakenman is er dan letterlijk en figuurlijk wijzer van geworden, maar wat wint de Arabier daarmee? Zijn onwetendheid over de G-culturen blijft even groot als die was. De volgende vraag is dan wel of er eigenlijk een boek geschreven kán worden waarin de drie-stappenmethode uit de doeken wordt gedaan, gericht op F-culturen. Kijkend naar de typering van F-culturen lijkt me dat heel wat problemen opleveren. Het betoog van David Pinto is rationeel, zo ook de drie-stappenmethode. Het geeft rationele argumenten voor het bereiken van efficiënte en effectieve communicatie. De groepsaanhankelijkheid van mensen uit een F-cultuur maakt het moeilijk om afstand te nemen van de eigen cultuur en om normen en waarden onder de loop te nemen. Het feit dat iedereen die tot de out-group behoort in eerste instantie wordt gewantrouwd, maakt het moeilijk om frank en vrij naar een vreemde

FOTO: HOLLANDS HOOGTE/HANNES WALRAFEN

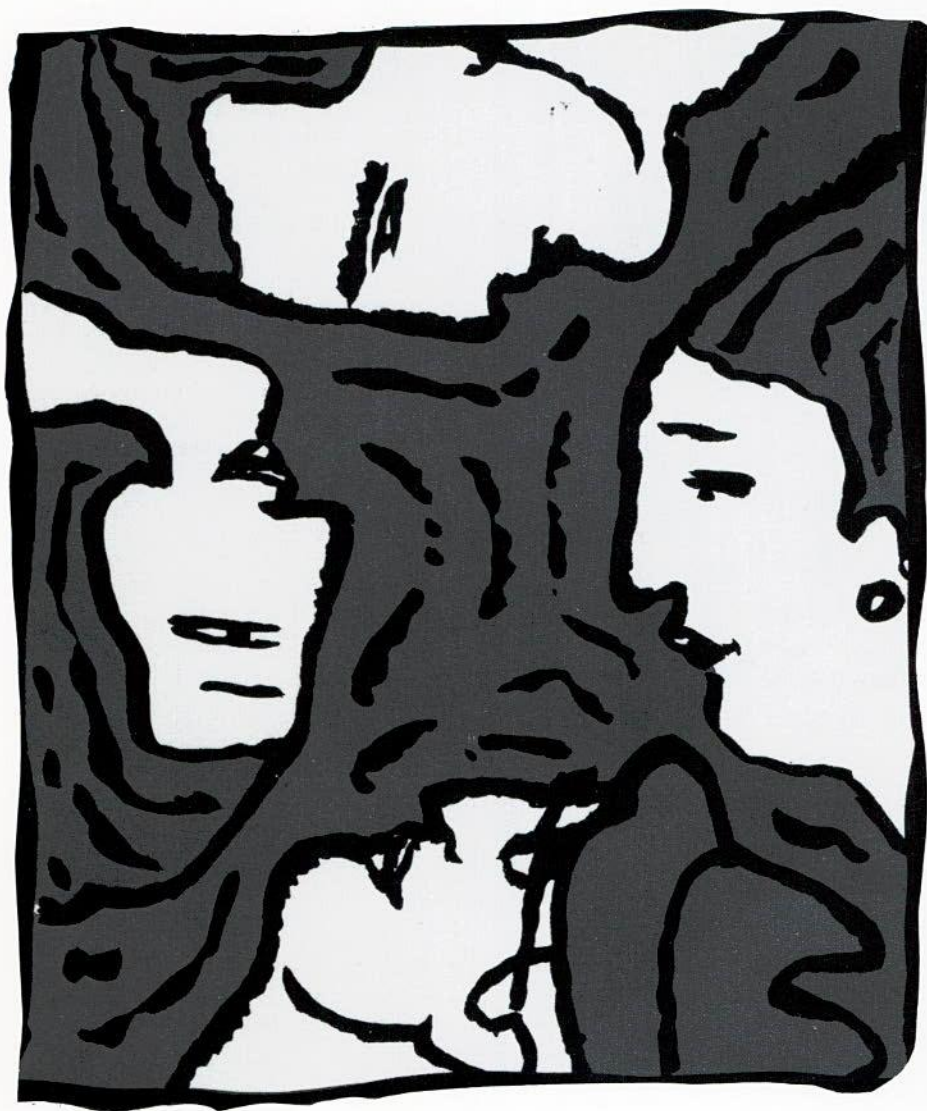
FOTO'S: CHRIS PENNARTS

te kijken en open te staan voor diens anders-zijn. Door de scherpe scheidslijn tussen goed en kwaad is nuancering en relativering vrijwel onmogelijk. Als eer belangrijker wordt geacht dan de feiten, hoe dan feiten onder ogen zien die als pijnlijk en schaamtevol worden ervaren?

Voor de drie-stappenmethode is een aantal vaardigheden vereist die men in een F-cultuur niet heeft geleerd. Toch beweert de auteur dat de methode geschikt is voor mensen uit alle culturen.

David Pinto stelt dat de economische situatie bepalend is voor het ontstaan van een F-cultuur dan wel een G-cultuur. Volgens hem zijn F-culturen niet minder dan G-culturen. Dat ben ik met hem eens, maar wel is het zo dat mensen in een F-cultuur minder zijn vrijgesteld. Zij zijn vaak zoveel tijd kwijt aan het in leven blijven, dat er geen tijd overblijft voor het lezen van dit waardevolle boek. Hoe dit probleem opgelost? ■

ONDERZOEK GEEFT VEEL INZICHT IN HET KOMEN EN GAAN VAN HV-LEDEN

Vorig jaar heeft de afdeling publiciteit van het Humanistisch Verbond een uitgebreid onderzoek uitgevoerd onder vertrokken leden, nieuwe leden en leden die al langer lid zijn van het HV. Doel van het onderzoek was om antwoord te krijgen op de vragen waarom mensen lid worden en waarom ze weer opzeggen. Op grond van de resultaten van het onderzoek zal het misschien mogelijk zijn om beter inzicht te krijgen op wat het HV zou moeten doen om te zorgen dat het aantal leden groeit. Al 25 jaar schommelt het aantal leden (inclusief de medeleden) zo rond het aantal van 15.000. Niet dat er geen nieuwe leden bijkomen – integendeel, in 1989 waren dat er zelfs zo'n 1.100 – maar bijna evenveel verlaten het Verbond ook weer. Naar het waarom van die grote uitstroom van leden waren altijd genoeg speculaties op het Centraal Bureau in Utrecht voorhanden. Maar om ook echt iets met resultaat te kunnen doen, zijn eerst harde cijfers nodig. Die zijn er nu dus eindelijk. Waarom wordt iemand lid van het HV? Bevalt wat hij of zij voor club aantreft, wat voor activiteiten er worden geboden en wat voor mensen men er tegenkomt? En waarom zeggen zovelen zo snel weer op? Ingrid Cramer, publiciteitscoördinator van het HV, leidde het ledenonderzoek en geeft in dit artikel de voornaamste conclusies.

Er werd een representatieve steekproef gehouden onder de ongeveer 1.100 mensen die in 1989 lid werden van het Humanistisch Verbond en de ongeveer 1.000 die datzelfde jaar hun lidmaatschap opzegden. Zo werden in totaal 90 nieuwe leden en 66 opzeggers telefonisch gevraagd om enkele vragen te beantwoorden. Daarnaast werd aan 700 van de ongeveer 11.000 leden of medeleden die minstens twee jaar lid waren, een vragenlijst voorgelegd. Maar liefst 399 mensen vulden de lijst in. Een telefonisch en een schriftelijk onderzoek dus, die onderling niet helemaal met elkaar vergeleken kunnen worden. Voor zover dat wel is gebeurd, ging het er om tendensen te onderkennen.

REDENEN OM LID TE WORDEN

Duidelijk werd dat de meeste mensen lid worden van het HV omdat ze steun willen geven aan de humanistische gedachte of meer concreet aan de humanistische beweging. Voor deze grote groep speelt de plaatselijke afdeling geen rol. En in het algemeen zijn ze redelijk tevreden over hun lidmaatschap.

Deze groep zouden we 'steunleden' kunnen noemen, want steun geven aan de club is hen meestal genoeg. Daarnaast zijn er nog drie soorten van leden te onderscheiden, ieder met eigen verwachtingen ten aanzien van het HV.

Zo heb je 'de denkers'(25%). Zij worden lid voor de bezinning die het HV kan bieden of kloppen bij het HV aan (vaak na het verlaten van hun kerk) om ergens bij te horen. Nog een andere reden voor deze denkers om lid te worden is de aantrekkingskracht die één bepaalde activiteit van het HV voor hen heeft. Deze denkers zijn vaak van middelbare leeftijd, dus tussen de 40 en 60 jaar.

Dan zijn er 'de doeners'(10%) in het HV. Zij zijn vooral de actieve leden en vallen in dezelfde leeftijdsklasse als de denkers. Zij worden vooral lid van het HV om gelijkgezinden

Weinig leden kenden de Humanist maar voor velen was het juist aanleiding om lid te worden.

den te ontmoeten, om del te nemen aan gezelligheidsactiviteiten, voor (steun aan) de geestelijke verzorging en ook om zichzelf te ontplooien. Zij hechten aan het plaatselijke werk en zijn vaak ontevreden over wat het lidmaatschap hen biedt.

Het vierde type HV-leden hebben vooral hun hoge leeftijd als kenmerk: 'de ouderen'(3%). Hij of zij is vaak speciaal lid geworden van het HV in de veronderstelling zo ooit meer kans te maken op een plaats in een humanistisch bejaardenhuis. Deze leden hebben geen belangstelling voor het afdelingswerk en zijn ten dele tevreden over hun lidmaatschap.

De tweede kolom van tabel 1 maakt duidelijk dat de opzeggers vaak andere redenen hadden om destijds lid te worden dan nieuwkomers. Ook voor hen is steun geven nog wel van belang maar relatief valt vooral de wens op om gelijkgezinden te ontmoeten. Veel werden ook lid voor de gezelligheidsactiviteiten, omdat ze zoekende waren of om reden van plaatsing in een humanistisch bejaardenhuis.

AANLEIDINGEN OM LID TE WORDEN

Wat geeft veel mensen nou vaak het beslissende duwtje in de rug waardoor ze lid worden van het HV? Ook daar is nu wat meer over te zeggen. Uit tabel 2 blijkt dat vooral enigerlei vorm van publiciteit te zijn: de Humanist, de radio- en televisie-uitzendingen, uitgaven van het HV zoals folders en aandacht in dagbladen. Vooral het maandblad de Humanist doet het goed, nog het meest in de leeftijdsgroep tot 40 jaar – overigens

weer weinig bij ouderen boven de 60. De radio- en televisie-uitzendingen van het HV blijken vooral bij de nieuwe leden van middelbare leeftijd aan te slaan.

Familie, vrienden en kennissen worden het meeste genoemd als aanleiding om lid te worden. Maar velen zetten de stap naar het HV-lidmaatschap ook op eigen initiatief. Dat gebeurt vooral boven de 40 jaar. En voor de 60-plussers geldt ook hier weer dat een plaatsje in een humanistisch bejaardenhuis meespeelt. Verrassend laag scoren de verschillende vormen van professionele geestelijke verzorging als directe aanleiding om lid te worden: niet meer dan 7%.

Uit tabel 3 blijkt dat bij de meeste nieuwe leden (90%) het Humanistisch Verbond ook al vóór hun aanmelding bekend was. Bijna de helft kende het HV van radio of televisie. Eén op de vier kende het HV al via familie, vrienden of kennissen en één op de vijf via een krant. De radio- en televisie-uitzendingen dragen dus veel bij aan de bekendheid van het HV, evenals de publiciteit in de kranten. Maar zij zetten tegelijkertijd slechts weinigen aan om lid te worden van het HV.

Precies het tegenovergestelde zien we bij de Humanist. Slechts 10% wist van het bestaan van dit maandblad af voordat men lid werd. Maar voor bijna twee keer zoveel mensen (18%) was het juist aanleiding om lid te worden. Voor het winnen van nieuwe leden blijkt de Humanist dus meer werfingskracht te hebben dan de radio- en televisie-uitzendingen of aandacht die het HV in de kranten krijgt.

Tabel 1: Motieven voor lidmaatschap van het HV*

Redenen	Nieuwe leden n=90	ex-leden n=66	meer dan 2 jaar lid n=399
Steun hum. gedachte/beweging	49%	35%	58%
(Na verlaten kerk) ergens bij horen	22%	11%	8%
Opkomen belangen buitenkerkelijken	18%	6%	52%
Bezinning, verdieping	17%	8%	34%
Ontmoeting met gelijkgezinden	16%	23%	24%
Maatschappelijke stellingname	12%	3%	42%
Blijk van waardering voor activiteit	7%	6%	15%
Wil plaats in hum. bejaardenhuis	6%	6%	3%
Zoekend, nieuwsgierig	4%	8%	2%
Gezelligheidsactiviteiten	2%	6%	6%
Eigen ontplooiing	2%	5%	17%
(Steun) geestelijke verzorging	2%	3%	11%
Anders	16%	15%	4%

* De geënquêteerden konden verschillende motieven noemen. Vooral de schriftelijk geënquêteerden met een lidmaatschap van meer dan 2 jaar, maakten van deze mogelijkheid gebruik.

Tabel 2: Aanleidingen tot het HV-lidmaatschap van nieuwe leden, onderverdeeld naar leeftijd*

Aanleiding	Gem. (n=90)	<40 n=29	40-59 n=34	>60 n=23
Familie, vrienden	20%	17%	18%	17%
Humanist	18%	28%	18%	4%
Eigen initiatief	17%	7%	24%	22%
HV-rtv-uitzending	14%	10%	18%	9%
HV-folder,-uitgave	7%	10%	9%	-
Hum. geest. verzorging	7%	3%	12%	4%
Krantepubliciteit	6%	7%	3%	9%
Plaatselijke HV-activiteit	6%	3%	6%	4%
Hum. uitvaartbegeleiding	6%	-	9%	9%
Landelijke HV-activiteit	4%	7%	3%	4%
Hum. Vormingsonderwijs	3%	7%	3%	-
HOI, UvH	3%	3%	6%	-
Bejaardenhuisvesting	2%	-	-	13%
Anders	14%	17%	6%	9%

* Omdat de geënquêteerden meer dan één aanleiding konden noemen, komen de totalen uit boeven de 100%.

TEVREDENHEID OVER LIDMAATSCHAP

Aan de leden die al twee jaar of langer lid zijn van het HV, is ook gevraagd of zij tevreden zijn over hun lidmaatschap. Ruim de helft kan dat beamen. aan de andere kant is bijna 40% half of helemaal niet tevreden. Toch overweegt maar 2% van deze leden ook om echt op te zeggen.

Vergelijkingen met resultaten van ander onderzoek leert dat leden die niet actief zijn in het HV meer tevreden zijn dan leden die wel actief zijn en dat leden onder de 40 jaar weer meer tevreden zijn dan oudere leden. Uitgesproken tevreden zijn diegenen die lid werden om de humanistische gedachte en/of beweging te steunen, om op te komen voor de belangen van buitenkerkelijken of lid werden als blijk van waardering voor een bepaalde activiteit van het HV. Echt ontevreden zijn de leden die zich bij het Hv aansloten om gelijkgezinden te ontmoeten of vanwege de gezelligheid.

Leden die twee jaar of langer bij het HV waren, konden zich ook uitspreken over negen stellingen die hen werden voorgelegd (zie tabel 4). Daarom weten we nu dat zij zich redelijk in het Verbond kunnen vinden. Driekwart vindt dat het HV zich bezighoudt met eigentijdse problemen, dat het HV niet op een pseudo-kerk lijkt en dat het HV niet te politiek is. Tweederde vindt het lidmaatschap ook niet te duur. Maar behalve waardering is er ook forse kritiek op het reilen en zeilen van het HV. Zo vindt één van de drie het HV te moeilijk, te intellectueel. En volgens één van de vier is het HV te weinig strijdbaar terwijl één van de vijf het HV te rationeel en te weinig persoonlijk betrokken noemt.

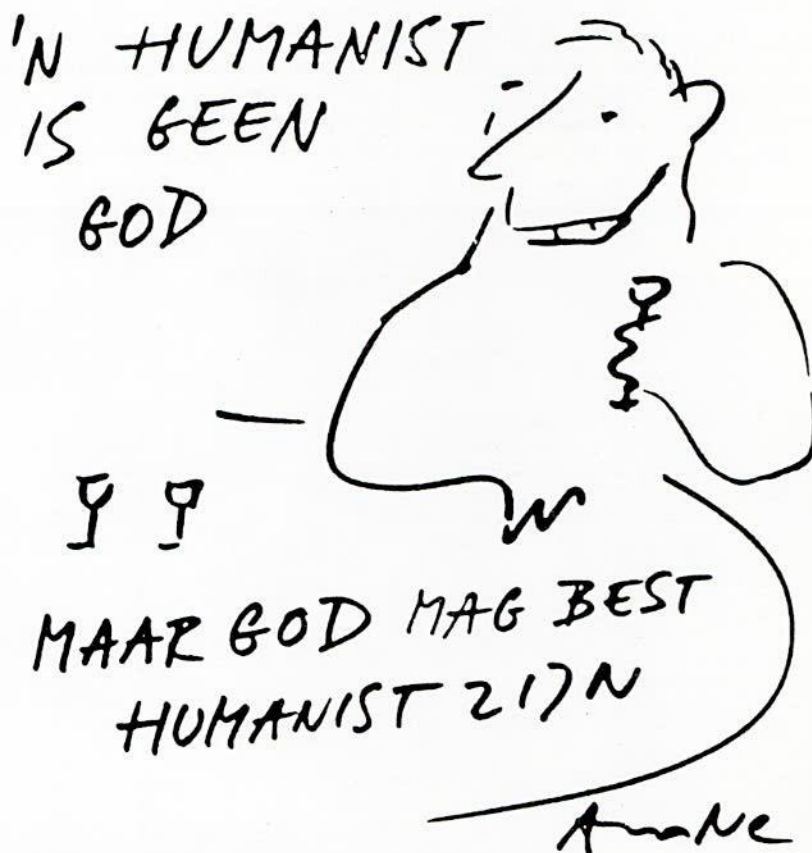
Het HV kent meer dan zestig afdelingen in het land. Die plaatselijke organisatie blijkt echter maar in beperkte kring te leven. Eén

op de leden laat het afdelingswerk geheel koud. Even zoveel heeft daar geen mening over. En 44% onthoudt zich dan ook van een uitspraak over de stelling dat je gemakkelijk in een afdeling wordt opgenomen. Als we deze cijfers vergelijken met de motieven waarom mensen lid worden, blijkt dat het plaatselijke afdelingswerk vooral van belang is voor leden die gezelligheidsactiviteiten verlangen en gelijkgezinden willen ontmoeten. Daarnaast hechten ook de leden die zich voor de bezinning of de geestelijke ver-

zorging bij het HV hebben aangesloten, aan het plaatselijke afdelingswerk.

REDENEN OM OP TE ZEGGEN

Bij 66 geënquêteerden die het HV in 1989 verlieten, is nagegaan waarom zij hun lidmaatschap opzegden (tabel 5). Verreweg de meesten doen dat om financiële redenen of omdat ze te weinig binding hebben met de organisatie. Financiële overwegingen komen vaak nogal plotseling aan de orde, met

name als er sprake is van de overgang van een ruim(er) naar een beperkt(er)inkomen. Zo zegden 7 van de 19 mensen op omdat ze met de VUT gingen of AOW kregen, en 2 mensen omdat ze naar een bejaardenhuis verhuisden. Financiële overwegingen blijken dan ook vooral in de hoogste leeftijdsgroep te spelen. Minder bij jongeren en nog veel minder in de leden uit de middengroep die vaak beschikken over het ruimste inkomen (tabel 6). Mensen die zoekende zijn en het bij het HV hopen te vinden, noemen met name 'te weinig binding' als reden om op te zeggen. Eénderde an hen zegt dan ook nadrukkelijk verder te zoeken in andere richtingen als holisme, antroposofie, remonstrantse broederschap of het christendom. De band met het HV wordt ook losser als de aanleiding om lid te worden na verloop van tijd niet meer zo speelt, zoals bij een scheiding of het verlaten van het kerkgenootschap. Dat geldt ook als mensen niet aan hun eigen verwachtingen kunnen voldoen:

Tabel 3: Bekendheid van het Humanistisch Verbond vóór lidmaatschap (n=81)

Van de HV-radio- en/of tv-uitzendingen	48%
Via familie, vrienden of kennissen	28%
Krantepubliciteit	18%
Humanist	10%
Eerder lidmaatschap	6%
Geestelijke verzorging in het leger	5%
Humanistische uitvaartbegeleiding	5%
Plaatselijke activiteit HV	4%
HGV in zieken- en/of verpleeghuizen	4%
HOI,UvH	4%
Jongerenwerk	3%
Humanistisch Vormingsonderwijs	3%
Via HSHB	2%
Via politieke partij	2%

Tabel 4: Oordeel over de stellingen

Stellingen	Volstrekt eens	Eens	Oneens	Volstrekt oneens	Geen mening
Lidmaatschap is te duur	2%	7%	48%	17%	20%
HV is te weinig strijdbaar	4%	24%	39%	8%	19%
HV is te politiek	2%	8%	49%	23%	13%
HV te moeilijk, intellectueel	5%	25%	41%	14%	10%
HV is te rationeel, te weinig persoonlijk betrokken	3%	19%	6%	10%	23%
HV lijkt teveel pseudo-kerk	2%	9%	48%	27%	8%
HV houdt zich niet echt bezig met problemen deze tijd	1%	7%	56%	21%	10%
Pl. afd.werk laat me koud	4%	17%	36%	13%	22%
Je wordt gemakkelijk in pl. afd. opgenomen	5%	21%	17%	5%	44%

Tabel 5: Reden om het HV-lidmaatschap op te zeggen*

Reden	Aantal n=66	Percentage
Financiële reden	19	29%
Te weinig binding met de organisatie	18	27%
Kan niet (meer) deelnemen aan activiteiten	12	18%
Geen tijd (om Humanist te lezen)	8	11%
Krijg te weinig terug voor mijn contributie	7	11%
Activiteiten sluiten niet aan bij behoefte(n)	5	8%
Voel me onvoldoende thuis bij andere HV-leden	5	8%
Het HV is te moeilijk, te elitair	5	8%
(Plotselinge) privé-omstandigheden	4	6%
HV is te rationeel, te weinig pers. betrokken	3	5%
HV houdt zich niet bezig met problemen deze tijd	3	5%
Wil me eigenlijk niet binden	3	5%
Het HV is te (weinig) strijdbaar	2	3%
Het HV is teveel een pseudo-kerk	2	3%
HV is nu in mijn leven minder belangrijk	2	3%
Wilde me niet opgeven; verkeerde bon ingevuld	2	3%

* De ondervraagde konden meer dan één reden noemen; gemiddeld gaven zij 1.6 antwoorden.

Tabel 6: Leeftijd en redenen om het HV-lidmaatschap op te zeggen

Reden* (n=60)	Onder de 40 (n=16)	tussen de 40 en 60 (n=17)	Boven de 60 (n=27)	Totaal
Financiële reden	31%	12%	33%	19 (29%)
Te weinig binding	38%	41%	11%	18 (27%)
Kan niet deelnemen aan activiteiten	6%	12%	30%	11 (17%)
Geen tijd	19%	24%	4%	9 (14%)
Krijg te weinig terug voor contributie	0	12%	19%	7 (11%)

* Vanwege het kleine aantal respondenten is de leeftijd alleen in verband gebracht met de meest voorkomende reden om het lidmaatschap op te zeggen.

dus als ze niet actief in het HV zijn geworden maar dat wel van zichzelf verwachtten. Dit is zelfs de belangrijkste reden voor leden onder de 60 jaar om op te zeggen. Daarentegen hebben 60-plussers er juist meer moeite mee dat ze niet meer kunnen deelnemen aan activiteiten. Meestal verwachtten zij veel van hun plaatselijke afdeling. Redenen om af te haken zijn dan: 'De afdelingsbijeenkomsten zijn te ver weg, of te moeilijk bereikbaar met openbaar vervoer', of men zegt wegens ouderdom of ziekte niet meer naar afdelingsbijeenkomsten toe te kunnen. Vergelijkbare argumenten blijken een rol te spelen bij degenen die opzegden omdat ze te weinig terugkrijgen voor hun contributie. Dit zijn in meerderheid ook ouderen. Tijdgebrek daarentegen is typisch een argument voor de maatschappelijk actieven om hun lidmaatschap op te zeggen. Zij hebben hun handen vol aan werk en kinderen. Meestal zijn dit dus leden onder de 60 jaar.

Vijf van de geënquêteerde opzeggers voelen zich niet genoeg thuis bij andere HV-leden. De meesten noemden daarbij de hoge leeftijd en het geringe aantal jonge mensen in de afdeling als doorslaggevende reden. Ook spontaan noemden een aantal opzeggers dit als kritiekpunt.

Ondanks de kritiek betekent opzeggen voor de meesten alleen een papieren scheiding en dus geen scheiding der geesten. Zes mensen willen in de toekomst mogelijk wel weer lid worden. /vier of vijf houden hun abonnement op de Humanist. Drie laten spontaan weten wel humanist te blijven en drie anderen benadrukken dat ze het HV wel positief waarderen. Veel opzeggers beschouwen het afscheid van het HV dan ook niet zo definitief, zij verwachten nog wel eens bij het HV terug te keren. En inderdaad: onder de nieuwe leden van 1989 was 6% al eerder lid!

Ingrid Cramer

Het rapport over het ledenonderzoek is vanaf eind mei voor f 4,- verkrijgbaar bij het Humanistisch Verbond. U kunt het aanvragen door f 5,75 (dat is inclusief portokosten) over te maken op giro 58 van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van 'Ledenonderzoek'.

Tevreden leden zijn vaak degenen die niet actief zijn in het HV maar het vooral willen steunen

Ontevreden leden verwachtten vooral gezelligheid in het HV en het ontmoeten van gelijkgezinden

VRIENDEN BELANGRIJKER TEGEN VEREENZAMING DAN FAMILIE

Ouderen die alleen contacten met familieleden bijhouden, blijken heel kwetsbaar voor eenzaamheid. Wie 'succesvol oud' wil worden, moet zorgen voor een netwerk van vrienden.

„Contacten met vrienden lijken van groter belang om ouderen tegen eenzaamheid te behoeden dan contacten met verwanten,” stelde prof. J. de Jong-Gierveld, directeur van het demografisch instituut Nidi tijdens een symposium in Utrecht over onderzoek naar vergrijzing. Eén op de vijf volwassen Nederlanders heeft matig of sterk last van eenzaamheid. In de Scandinavische landen en Noord-Amerika ligt dat ietsje hoger, bijna één op de vier volwassenen. Maar in tegenstelling tot wat wel wordt gedacht, zijn in uiteenlopende sociale onderzoeken onder ouderen tot ongeveer 75 jaar niet meer eenzamen aangetroffen dan gemiddeld onder volwassenen. Van de hoogbejaarden zijn er wel veel meer die zich eenzaam voelen. Relaties met familieleden helpen alleen tegen eenzaamheid als ze veel lijken op vriendschap, dus onderhouden worden uit vrije keus en niet uit plichtsgevoel.

Mannen zijn kwetsbaarder voor eenzaamheid dan vrouwen. Onderzoek liet zien dat dit komt door een beperkter netwerk van relaties bij mannen. Bovendien ontbreken vaker relaties met een zekere diepgang, aldus mevrouw De Jong. Zolang men samenwoont, wordt er geen verschil in eenzaamheid geconstateerd tussen mannen en vrouwen.

Maar alleenstaande mannen zijn gemiddeld over de hele linie – gescheiden of weduwnaar of nooit gehuwd geweest – vaker eenzaam dan alleenstaande vrouwen.

Uit deze onderzoeken mag niet de conclusie worden getrokken dat met de vergrijzing eenzaamheid een groter probleem zal worden. Door economische oorzaken (veranderingen in het productieproces) veranderen mensen nu in hun leven vaker van woonplaats of van baan dan vroeger. Mensen krijgen daardoor meer gelegenheid nieuwe contacten te leggen en te onderhouden. En ze moeten ook wel, want (familie)relaties zijn door deze grotere geografische en arbeidsmobiliteit niet meer als vanzelfsprekend beschikbaar.

Jongere generaties zijn eraan gewend dat moeite moet worden gedaan relaties met niet-verwanten aan te gaan. Veel ouderen zijn nog opgegroeid in een tijd dat relaties, zowel met familie als anderen, relatief stabiel waren en niet doorlopend aandacht, inzet en onderhandeling nodig hadden.

Nederland telt nu bijna een half miljoen mannen van boven de zeventig. Van hen woont bijna één derde alleen. Vrouwen van boven de zeventig zijn er ruim driekwart miljoen, van wie ruim twee derde alleenstaand is. Vrouwen overleven hun partners met gemiddeld zes à zeven jaar.

Mevrouw C. Marking van het directoraat-generaal werkgelegenheid van de EG in Brussel, meldde dat de arbeidsmarkt in Europa behoefte krijgt aan oudere werknemers. „In veel lidstaten wordt nu gewerkt aan flexibele pensioenering, deeltijdwerk voor ouderen en opleidingsmogelijkheden: allemaal maatregelen die mensen in staat stellen langer te werken.” De vergrijzing van Europa moet niet eenzijdig als een probleem worden gezien. „Vergrijzing is het gevolg van positieve ontwikkelingen, namelijk dat mensen tot op hoge leeftijd gezonder zijn en langer leven.”

De voorzitter van Nestor, de Groningse hoogleraar gezondheidswetenschappen W. van den Heuvel, pleitte in dit verband voor een 'demotiebeleid': het tegengestelde van promotie. Vaak worden oudere werknemers vervangen door jongeren, zei hij, vanwege tekort aan moderne kennis bij ouderen en vanwege hun onvermogen zich aan te passen aan nieuwe omstandigheden. „Het eerste is via bijscholing op te lossen, het tweede is gebaseerd op een vooroordeel. Wat veelal niet wordt genoemd, is dat jongeren goedkoper zijn. Daar zou via een demotiebeleid iets aan te doen zijn. De grond om mensen met 60 of 65 met vut en pensioen te sturen, was dat werknemers destijds dan 'op' waren. Hun gezondheid is nu sterk verbeterd en op 65-jarige leeftijd heeft men nu gemiddeld een levensverwachting van zeventien jaar,” aldus Van den Heuvel. (Bron: 'Trouw')

FOTO'S: CHRIS PENNARTS

Brieven zijn welkom.
Houdt u het wel kort. De
redactie behoudt zich
het recht voor om
brieven in te korten of
niet te plaatsen.

Geen vervlogen hoop

Het interview met mevrouw Rood-de Boer was ons uit het hart gegrepen. Vanaf mijn 13de jaar zat ik in de blauwe jeugdbeweging. Kwam uit een arm gezin met drie onvolwaardige kinderen. Kreeg niet de kans om te gaan studeren. Wilde timmerman worden maar kon niet naar de ambachtsschool. En pas op m'n 14de jaar als timmermansleerling begonnen voor 1 gulden in de week. Ging die twee jaar ervoor met groente en sinaasappelen venten langs de huizen. Voor mij werd de jeugdbeweging mijn geestelijke ontwikkeling. Ik werd geheelonthouder, vegetariër en rookte niet. Luisiterde naar lezingen van Garnt Stuiveling, Bart de Ligt, Anton Constandse, dominee Schermerhorn en vele anderen. Weigerde in 1932 militaire dienst. Kreeg daarvoor mijn ontslag van de baas! Ik trouwde in 1937 en begon een eigen timmerbedrijf. Dat lukte, door hard werken en blijven geloven in een betere wereld wat ik mee had gekregen uit de jeugdbeweging. En bleef trouw aan die levenswaarden. Was vanaf de oprichting actief in het Humanistisch Verbond. Bedankte meteen toen het HV voor het kwade koos. Dat was voor mij onaantvaardbaar: oorlog. En ook mij grote teleurstelling is en zijn de velen die niet trouw zijn gebleven aan de waarden die we in de jeugdbeweging meekregen. Ik ben van mening dat we als mens datgene moeten laten wat zoveel ellende en maatschappelijke verworping veroorzaakt. Daarom ben ik geheelonthouder, rook ik niet en ben ik vegetariër. Maar helaas moet en wil ook ik erkennen dat er weinig is veranderd. Maar ik blijf trouw aan die waarden die ik belangrijk vind voor een betere samenleving. Het interview met mevrouw Rood-de Boer in de vorige Humanist betekende voor mij geen vervlogen hoop. Want

er zullen altijd mensen zijn als mevrouw Rood-de Boer die blijven opkomen tegen het onrecht in de wereld. Daarom mijn dank voor dit interview.

K.Koopman (Niedorp)

Affiniteit

Kort geleden kreeg ik voor de eerste maal in mijn 80-jarig bestaan een exemplaar in handen van uw maandblad Humanist. Ik las het en besloot tot het nemen van een abonnement, hetgeen u wellicht weinig zal zeggen. Ten bewijze van het feit dat mijn geestesrichting en de uwe wel over affiniteit beschikken, sluit ik hierbij een indertijd door mij vervaardigd gedicht (rijm) in, zulks geheel te uwer vrije beschikking.

OP U KOMT HET AAN

Ik was op zoek naar hoger waarden,
Las Bijbel, Talmud en Koran,
Die mij hun Schoonheid openbaarden,
Toch kon ik 't raadsel niet verstaan.

De stille Boeddha kwam mij troosten,
Ik volgde Zarathustra's leer,
De wijsheid van het verre Oosten
Verzadigde mij keer op keer.

Nochtans vond ik geen ware vrijheid,
De diepe harmonie ontbrak,
Tot eind'lijk met een klare blijheid
Een innerlijke stem mij sprak:

Wilt gij uzelve wijsheid schenken,
Mistrouw dan wat in boeken staat.
Slechts op het klare, zuiv're denken
Volgt inzicht dat u niet verlaat.

Wim Moonen (Bilthoven)

Wereldvisies

Er zijn mensen die een eigen wereldvisie samenstellen om hun dagelijkse leven beter te begrijpen. Je kunt hiermee heel ver gaan en een eigen privé theorie opbouwen over het functioneren van elementaire deeltjes, D.N.A., cellen, ziekten, planten, mensen, de aarde en het heelal. Via tal van populaire wetenschappelijke boeken (Paradigma reeks van Lemniscaat en de Witte serie van Bert Bakker) worden de nieuwste ontwikkelingen in de wetenschap toegankelijker voor de leek.

Op mijn twee-en-twintigste levensjaar ben ik begonnen met het opbouwen van een wereld en heelalvisie die ik de „Energie theorie” noem. En de laatste jaren kan ik deze theorie steeds meer gebruiken in mijn dagelijkse levenspraktijk. Theorie en fantasie maken contact met de werkelijkheid.

Nu vraag ik mij af of ik de enige ben die een eigen theorie bouwt. Volgens mij doen meer mensen dat en voor deze mensen wil de werkgroep een ontmoetingsplaats zijn om van gedachten te wisselen met elkaar.

Als de werkgroep je aanspreekt, dan kun je voor meer informatie met mij (Maarten Box) bellen tel. 01827-5496.

Maarten Box

Meditatie

Eens toen ik mediteerde kwam het volgende gedicht in mij omhoog:

Op de harteklop van mijn geweten,
dobbert zacht een pijnbal van berouw;
knagend vaag, maar niet te vergeten.
Moet dat nu zieleleven heten?

Is dit nu humanistisch, algemeen menselijk dus of een relict van een christelijk verleden?

Piet de Bruijn (Breda)

Prijzen voor humanisme en vrouwenemancipatie

Vorig jaar richtten het Humanistisch Opleidingsinstituut en de Universiteit voor Humanistiek de Stichting mr. A.E. Ribbius Peletierfonds op. Deze stichting zal eens in de twee jaar een studiedag organiseren over praktisch humanisme gericht op vrouwenzaken. Dan zullen ook twee prijzen worden uitgereikt ter grootte van f 5.000,- elk. Eén voor een essay over het bedoelde onderwerp, de andere voor een man of vrouw die een bijzondere bijdrage heeft geleverd aan humanisme en vrouwenemancipatie. De eerste studiedag is gepland op 6 november 1992. Essays en gemotiveerde voordrachten kunnen t/m 31 december worden gestuurd naar de Universiteit voor Humanistiek, Postbus 797, 3500 AT Utrecht. Op dit adres kunt u ook informatie over de nauwkeurige voorwaarden verkrijgen. Het fonds is mogelijk geworden door een nalatenschap van mevrouw mr. A.E. Ribbius Peletier (1893-1989), die haar leven lang ijverde voor de emancipatie van de vrouw. Zij was jarenlang voorzitter van de Vrouwenbond van de SDAP, later PvdA. Ze was de eerste vrouwelijke gedeputeerde van Noord-Holland en het eerste vrouwelijke lid van de Raad van State.

Auto en milieu

De Stichting Natuur en Milieu en het Wereld Natuur Fonds hebben een brochure uitgegeven met objectieve gegevens over de effecten van de auto op de natuur en het milieu. Een klein jaar geleden gaven garagehouders en autoimporteurs, verenigd in de BOVAG/RAI, een soortgelijke brochure uit die echter zo eenzijdig en onzorgvuldig was dat de Reclame Code Commissie hem als misleidend betitelde.

De brochure *Auto en milieu* van de twee natuur- en milieuorganisaties laat op basis van cijfers van gerenommeerde instituten zien dat ten minste een halvering van het aantal autokilometers nodig is om grote schade aan de natuur te voorkomen. Het blijkt een misverstand te zijn dat met massale invoering van de katalysatorauto, ook al is deze tot 90 procent schoner, het milieuprobleem voldoende is op te lossen. *Auto en milieu* laat in een berekening zien dat zelfs in het meest ideale geval de totale uitstoot aan verzurende stoffen ruim twee keer zo hoog is als de natuur kan verdragen. Minder kilometers maken is daarom de enige oplossing.

De problemen die het wegverkeer voor de natuur en het milieu oplevert, zijn zeer divers en zeer omvangrijk. Om er een paar te noemen: versnippering van leefgebieden van dieren, zure regen, smog, broeikas-effect, geluidsoverlast en bodemvervuiling. Voor veel van deze problemen is de auto niet de enige boosdoener, maar zijn ook landbouw, industrie en huishoudens verantwoordelijk. Toch is het aandeel van de auto aanzienlijk: 20 procent van de verzuring, 50

procent van de smog, 17 procent van het broeikas-effect. De brochure geeft aan hoe deze problemen ontstaan, wat de gevolgen zijn voor het milieu, en wat er aan gedaan kan worden.

De komst van ongelode benzine, zuiniger motoren en de geregelde driewegkatalysator hebben belangrijk bijgedragen aan het schoner worden van de auto. Alleen, door de forse groei van het autoverkeer is deze verbetering weer teniet gedaan. Het aantal kilometers dat jaarlijks in Nederland gereden wordt, is nu het dubbele van 1970. Teruggaan naar het niveau van 1970, ecologisch gezien nodig, vraagt om een zeer ingrijpend overheidsbeleid en een breed draagvlak in de samenleving. Een goed, snel, voordelig en veilig openbaar vervoer is daarbij onmisbaar. Maar ook een beleid waarbij bedrijven goed bereikbaar zijn, wonen en werken dicht bij elkaar komen te liggen, en er goede fiets- en wandelvoorzieningen zijn. Het zal niet meevallen de scheefgroei van de afgelopen decennia zonder problemen te corrigeren. Daarvoor is de auto een te aantrekkelijk ding. Maar het gemak, de status en de mobiliteit wegen niet op tegen een gezonde natuur en een leefbaar milieu voor onszelf en onze kinderen.

Auto en milieu. Auteur: Theo Haffmans. Uitgave: Stichting Natuur en Milieu en Wereld Natuur Fonds. Pp 32. Te bestellen door storting van f 3,25 op postgiro 3130252 van MilieuBoek te Amsterdam, o.v.v. de titel.

UIT HET HOOFDBESTUUR

(Deze rubriek verschijnt onder verantwoordelijkheid van algemeen secretaris Jorine Boegem)

In de aprilvergadering besteedde het hoofdbestuur veel aandacht aan de laatste voorbereidingen voor het Congres in mei. Het rapport Koersbepaling dat daar centraal staat, leverde tal van amendementen op uit de vereniging. Het HB besloot die veranderingsvoorstellen aan het Congres te ontraden die de kern van het rapport aantasten. Wanneer op voorhand reeds alle mogelijke uitzonderingen worden toegelaten zal van een werkelijk nieuwe koers weinig terecht komen, zo vreest het bestuur.

Die nieuwe koers is ook om financiële redenen dringend gewenst. Hoewel de zojuist gereedgekomen jaarrekening 1990 een overschot van f 60.000,- toont (als gevolg van hogere rentebaten en meer ziekengeld), moet voor de komende jaren op structurele tekorten worden gerekend. Daar komt bij dat het ledental weer

stagneert. Het HB zal het Congres voorstellen doen m.b.t. de bestemming van het onverwachte overschot. Tegelijk zal de fondsenwerving actiever ter hand worden genomen, in goede afstemming op de werkzaamheden van het Steunfonds. Om redenen van doelmatigheid besloot het HB deelname van het HV aan het Humanistisch Studiecentrum Nederland (HSN) na dit jaar te beëindigen. De Universiteit voor Humanistiek draait inmiddels volop, ook op het gebied van onderzoek, daarnaast is in het HV de Adviesgroep bezinning opgericht en bovendien floreert een uiterst actieve Stichting Socrates. Deze stichting heeft inmiddels de achtste bijzondere leerstoel voor het HV in de wacht gesleept, en wel aan de Erasmus-universiteit Rotterdam, waar de leeropdracht een wel heel speciale zal zijn: „kunst en samenleving in humanistisch perspectief, in het bijzonder de geschiedenis en actuele vormen van cultuurkritiek en cultuurpolitiek”.

HUMANISTISCH CAFÉ IN GOUDA

Op maandag, 3 juni is er, mede ter afsluiting van het activiteitsseizoen 1990/1991, nog een humanistisch café van de afdeling Midden Holland.

Een prima gelegenheid om humanistisch gezinde mensen in een vriendelijke, ongedwongen sfeer te ontmoeten. Vanaf 21.00 uur in het COC-Trefcentrum,

Spieringstraat 113A, Gouda. Als intermezzo is er in de loop van de avond Het Interview, waarin een humanist met een andere humanist een vraaggesprek heeft. Aanmelding is niet nodig, maar wie meer informatie vooraf wenst, kan bellen met Marry Menschaart, tel. 01820-23778.

H.A.N.D. IN ZUTPHEN

Op zondagmorgen 26 mei om 10.30 uur verzorgt de Zutphense H.A.N.D. de HV-bijeenkomst in 't Praethuis van de Polbeek aan de Van Doorenborchstraat 1 te Zutphen. „De Zutphense H.A.N.D.” (de afkorting staat voor Hulp Aan Noodlijdende Derden) beheert een winkel waar tweedehandsgoederen verkocht worden. In het begin kwam de opbrengst uitsluitend ten goede aan Ethiopië, maar door de toenemende belangstelling voor het kringloopgebeuren konden meer en meer projecten ook elders in de wereld profijt gaan trekken van het

vele (vrijwilligers)werk van de stichting. Medewerkers van de stichting vertellen over ontstaan en werkwijze en over de projecten die worden begunstigd. 't Praethuis is open om 10.00 uur; de entree is gratis. Nadere informatie: 05750-24503.

PRIORITEITENENQUÊTE HV MIDDEN HOLLAND

In de maand april heeft het bestuur van de afdeling Midden Holland onder de leden een enquête gehouden. Deze bestaat uit twee gedeelten. Het eerste deel heeft vooral betrekking op de door het hoofdbestuur voorgestelde koerswijziging van het Verbond. Het tweede deel betreft de afdelingsactiviteiten.

De uitkomsten van deze enquête zijn een belangrijk agendapunt op de algemene ledenvergadering van de afdeling op dinsdag 14 mei. Naast de gebruikelijke huishoudelijke punten, komt hier verder ook nog de beleids-

visie van het bestuur voor het seizoen 1991/1992 aan de orde.

Volop gelegenheid dus voor de leden om mee te praten over belangrijke zaken, die aan de orde zijn of komen.

Hun aanwezigheid wordt daar ook zeer op prijs gesteld.

De ledenvergadering wordt gehouden in het humanistisch wooncentrum de Zuidrandflat, De la Reylaan 101, Gouda. Aanvang: 20.00 uur. Info: Jan van der Veen, sekretaris, tel. 01803-18320.

FILOSOFIE VOOR EEN BREED PUBLIEK

De afgelopen drie jaren werden in Midden-Holland zeer geslaagde filosofie cursussen voor een breed publiek georganiseerd. Achtereenvolgens was er aandacht voor de franse filosofen Sartre en Foucault, Levinas, de duitse filosofen Kant, Schopenhauer en Nietzsche en voor de klassieke/vroegchristelijke filosofen Plato, Aristoteles en Augustinus.

Mits goed georganiseerd, kunnen deze cursussen ook in andere afdelingen een succes worden. In 1992 tekenden in Waddinxveen maar liefst 100 cursisten in! Geïnteresseerden kunnen een informatiepakket bestellen waarin opgenomen zijn: aanwijzingen, persberichten, folders, twee cursusboeken, entreekaart en enquêteformulieren. Toezending na betaling van f 50,- (incl. verzendkosten) op gironummer 265966 van penningmeester HV Midden-Holland, Brunel 5, 2811 RT Recuwijk.

POLITIEKE DESINTERESSE IN ZUTPHEN

Wim Albers, oud lid van de Tweede Kamer en het Europees Parlement, zal op 6 juni een inleiding houden over de teruglopende belangstelling voor de politiek.

Waarom veranderde in de afgelopen jaren het kiezersgedrag zo sterk? Wat is met deze tendens

de toekomst van de parlementaire democratie in West-Europa, juist nu in Oost-Europa grote groepen mensen hun hoop op de parlementaire democratie hebben gevestigd? Zijn staatkundige vernieuwingen noodzakelijk? Hoe kan Europa 1992 meer betekenis krijgen voor de

individuele burger?

Deze en andere vragen staan centraal in de inleiding en de discussie daarna. Aanvang 20.00 uur in cultureel centrum De Hanzehof te Zutphen. De toegang is gratis. Nadere informatie: 05750-24503.

„NIET NORMAAL ZEG” IN AMSTELVEEN

Op de woensdagavondbijeenkomst van 29 mei wordt aandacht besteed aan paranormale verschijnselen. Diverse bekende vormen – waaronder spiritisme en telepathie – zullen worden besproken. Eveneens ter sprake komen de relatie met geloof en het wetenschappelijk onderzoek van de verschijnselen. En: Op welke manier kan zinvol worden gedacht over paranormaal? De lezing wordt gehouden door Willem Roose, die literatuur en geschiedenis studeert.

Hij is actief in de Stichting Skepsis, een organisatie die een kritisch standpunt inneemt ten opzichte van paranormale verschijnselen. Zoals gebruikelijk is er ruimschoots gelegenheid voor vragen en opmerkingen.

Plaats: „De Bolder”, Groenhof 140, bij het winkelcentrum van die naam, Amstelveen. Aanvang: 20.00 uur (zaal open om 19.30 uur).

ORGANISATOREN GEZOCHT VOOR JEUGDWEK IN DE ZOMER

Tot nu toe is er elk jaar een jeugdweek georganiseerd voor jongeren van 14 t/m 17 jaar in de Belgische Ardennen. Dit is een afwisselende week met veel doe-activiteiten zoals kanoën en

wandelen. Heb je zin om mee te organiseren, neem dan contact op met Tjitske Verkruijsen (werkzaam op donderdag en vrijdag. Tel. nr. 030-318145).

CURSUS 'HUMANISME ALS INSPIRATIEBRON'

Speciaal voor vrijwilligers en in het HV actieve leden wordt op zes achtereenvolgende woensdagavonden de cursus 'Humanisme als inspiratiebron' gegeven door Ruth Spoon en Nicolet Bruins.

In deze cursus gaat het om het beschrijven en onderzoeken van het humanisme. Zo wordt er aandacht besteed aan de postulaten, aan de beginselverklaring van het HV en wat humanisme betekent voor de taak van vrijwilligers. Daarbij wordt het eigen denken, handelen en voelen getoetst aan het humanisme, de eigen ervaring en beleving rijgt hierbij nadrukkelijk aandacht. De cursus werkt toe naar een duidelijk resultaat en staat onder leiding van deskundige begeleiders.

De cursus is aantrekkelijk voor mensen die actief willen worden in het HV en meer basis willen hebben. Maar de cursus is ook heel geschikt voor vrijwilligers die informatie over humanisme willen overdragen of actief willen zijn op het terrein van geestelijke vorming of verzorging en voor bestuursleden.

Deze landelijke cursus wordt gegeven op zes woensdagavonden: 24 april, 1 mei, 8 mei, 15 mei, 22 mei en 29 mei, elke keer van 19.30 uur tot 22.00 uur. Plaats is het Landelijk Humanistisch Centrum, Oudkerkhof 11 in Utrecht. De cursus kost f 25,- voor leden. U kunt zich aanmelden op bovengenoemd adres of telefonisch: 030-318145 (Ariane de Brauw of Joost van Alkemade).

WANDELING DOOR WOERDEN

Op zondag 2 juni kunnen leden aan de afdeling Midden Holland en andere belangstellenden deelnemen aan een gezellige en interessante wandeling door Woerden. Verzamelen: Restaurant Victoria, Stationsweg 14 om 11.00 uur. Aanmelding ooraf is niet noodzakelijk,

maar mag wel bij Marry Menschaart, tel. 01820-23778, die ook nadere informatie kan geven.

KAMPEERWEEKEND 'SPEL DER ELEMENTEN'

Van donderdag 9 mei tot en met zondag 12 mei (Hemelvaart) organiseren de Jonge Humanisten op Texel een kampeerweekend voor iedereen tussen 17 en 30 jaar. Texel; eiland van zon, zee en lucht; eiland in een vervuilde zee, mooie natuurgebieden en biologisch-dynamische landbouw. Een plaats om even terug te gaan naar de elementaire zaken in het leven en na te denken „over-leven”. Een plaats om ook lekker te genieten. En dat kan... We logeren op een mooie, goed geoutilleerde kampeerboerderij. De rode draad van het weekend is geweven rondom het „Spel der elementen”. Kosten van dit weekend: f 75,- (inclusief maaltijden). Meer informatie en opgave bij Ariane de Brauw: 030-318145.

JONGEREN EN HET HV IN ENSCHEDE

Op woensdag 15 mei organiseert de afdeling Z.O.-Twente een thema-avond over de geringe aantrekkingskracht van het HV voor jongeren. Aanvang is om 20.00 uur in de Stadsgaarde te Enschede. Ook ouderen zijn welkom. De avond zal beginnen met een toelichting waarbij er vragen aan de orde zullen komen als: Is de vergrijzing van het HV uitzonderlijk in vergelijking met andere organisaties? Hoe staat het met vergelijkbare bewegingen in het buitenland? Kan de invoering van humanistische rituelen de belangstelling van jongeren voor het humanisme vergroten?

Daarna zal Tanco de la Rie, actief in de Jonge Humanisten, spreken over zijn ervaringen in het jongerenwerk. Aansluitend is er ruimte voor discussie.

NEEM EEN ABONNEMENT OP DE HUMANIST

Voor slechts drie tientjes krijgt u een jaar lang de Humanist in de bus. Eén telefoontje naar het Humanistisch Verbond is voldoende: 030-318145 (toestel 28). En als u lid wordt van het HV, krijgt u het blad gratis.

LID WORDEN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND IS EENVOUDIG

Lid worden van het HV is eenvoudig. Stuur een kaartje met uw naam en adres naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. U kunt ook bellen: 030-318145.

Als richtlijn voor de hoogte van de contributie wordt een half procent van uw bruto-inkomen aangehouden. Als minimum-contributie geldt een bedrag van f 75,- als u een bruto-jaarinkomen heeft van f 18.000,- of hoger. Is dat bruto-inkomen lager dan f 18.000,- dan betaalt u f 45,-. Jongeren onder de 27 jaar betalen een minimum-contributie van f 35,-. U kunt de contributie desgewenst in termijnen betalen: per kwartaal of per half jaar.

Uitgangspunt is het individueel lidmaatschap. Per lid kan een persoon, wonend op hetzelfde adres, zonder enige verdere kosten medelid worden. Deze ontvangt dan geen Humanist. Bij aanmelding ontvangt u van ons een acceptgirokaart om te betalen.

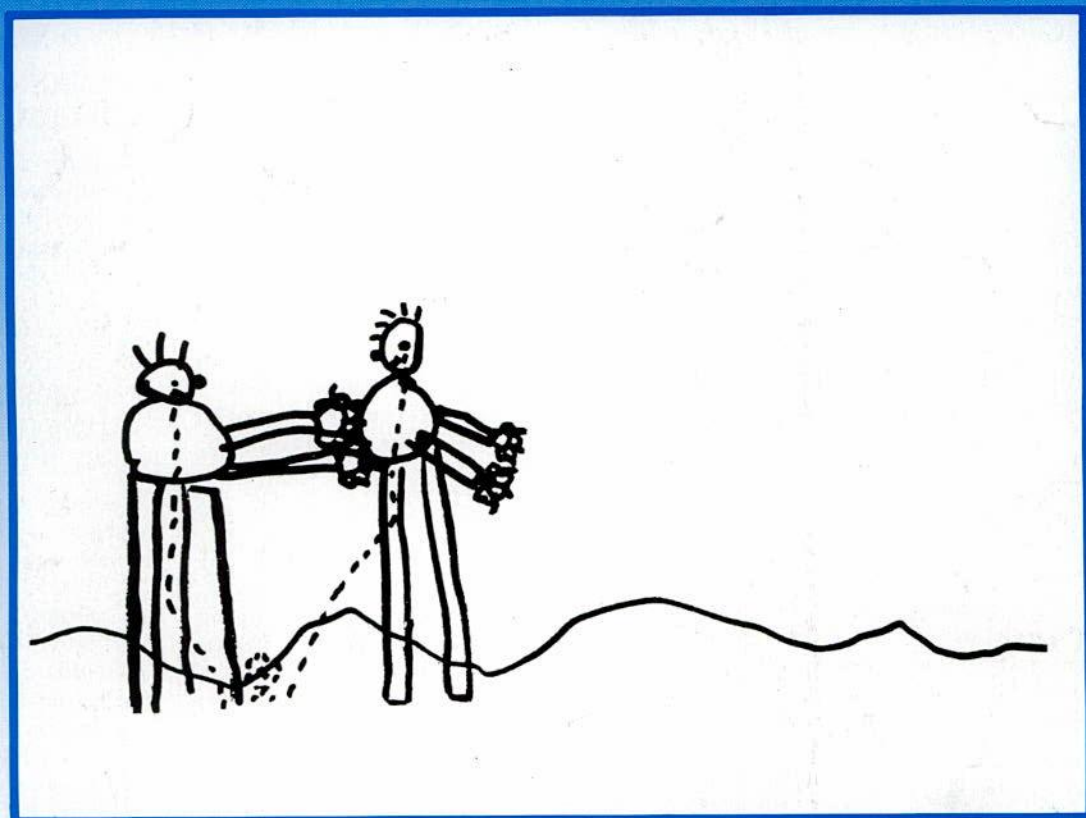
U KUNT OOK EERST EEN GRATIS INFORMATIEPAKKET AANVRAGEN

Stuur dan een kaartje naar: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of nog makkelijker: bel 030-318145

Voorjaarsaktie 1991

STEUNFONDS PRAKTISCH HUMANISME

OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT

GIRO 6168, BANK 69.97.13.889